

76
1

DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
QUANTITATE EMENDATIONIS
DOCTRINAE MORVM NATVRALIS
PER
REVELATIONEM DIVINAM

QVAM
SVB PRAESIDIO
IOHANNIS BENEDICTI
CARPZOV

ABBATIS MONASTERII REGIOLOTHARIENSIS
SACR. THEOLOGIAE DOCTORIS ET PROFESSORIS
PVBLICI ORDINARII

IN
AVDITORIO MAGNO THEOLOGICO
PVBLICE TVEBITVR

AVCTOR
IOHANNES IACOBVS VVASSER
OETTINGENSIS SACR. TH. CANDID

A. D. V SEPTEMBER. A. I. S. MDCCLXI

HELMSTADII
LITTERIS IOHANNIS DRIMBORNII

12

DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
QUANTITATE FUNDATIONIS
DOCTRINAE MORVM NATURALIS
REVELATIONIS DIVINAE

AVCTOR
IOHANNIS BENEDICTI
CARPZOV
ABEATIS MONASTERII REICHTENAUENSIS
SACRI THEOLOGICI FACULTATIS REICHTENAUENSIS
PUBLICAE ORDINARIUS

AVDITORIO MAGNO THEOLOGICO
PUBLICE TERTIO
LECTOR
IOHANNES JACOBUS WASSER
ORDINARIUS SACRI THEOLOGICI

A. D. V. SEPTEMBER A. M. MDCCCLXII
HELMSTADII
LIBRIS IOHANNIS CRIMMERII

V I R O
ILLVSTRI CONSVLTISSIMO EXCELLENTISS' QVE
LVDOVICO ALBERTO FRIDERICO
KECK

SERENISSIMI PRINCIPIS OETTINGENSIS A CONSILIIIS
AVLICIS ET ECCLESIASTICIS

V I R O
SVMME REVERENDO ET MAGNIFICO
GEORGIO ADAMO MICHEL
SERENIS. PRINCIPIS. ET ILLVSTRIS. COMITIS OETTINGENSIS
A CONSILIIIS ECCLES' ANTISTITI SACRORVM SVPREMO'
PASTORI AD AEDEM S' IACOBI PRIMARIO' SEMINARI
OETTINGENSIS EPHORO SVMMO

V I R O
ILLVSTRI CONSVLTISSIMO EXCELLENTISS' QVE
IOHANNI DANIELI SEGER
IVR. VTR. LICENT. ILLVSTRIS. COMITIS OETTINGENSIS
A CONSILIIIS AVLIC. ET ECCLES'

V I R O
SVMME REVERENDO ET EXCELLENTIS.
CHRISTIANO ALBERTO
CHRISTHOLD
ILLVSTRIS. COMIT. OETTINGENSIS A CONSILIIIS
ECCLESIAST' DIOECESEOS APPEZHOFIANAE
PRAESVLI

PATRONIS
FAVORIBVS QVE SVS

PIA MENTE DEVENERANDIS

HONORATISSIMIS

HOC SPECIMEN QVALECVNQVE

DISSERTATIONIS ACADEMICAЕ

STVDIORVM SVORVM PRIMITIAE

OBSERVANTIA QVA DECET

SVMMA
CONSECRAT

SIMVL

MONIMENTVM PIETATIS ANIMI GRATI

LONGE MAXIME DEVINCTIS

OFFERT

NOMINVM EXCELLENTISSIMORVM

CVLTOR PERPETVVS

IOHANNES IACOBVS VVASSER

EMENDATIO DOCTRINAE MORVM NATVRALIS
DISSERTATIO THEOLOGICA
DE QUANTITATE EMENDATIONIS
DOCTRINAE MORVM NATVRALIS
PER REVELATIONEM DIVINAM

PROOEMIUM

IN QVO DISSERTATIONIS RATIO ET ARGVMENTVM
PERCENSETVR.

I.

DOCTRINA morum, siquidem arcte sumitur ea vox, indicat scientiam mediorum, quibus adhibitis virtus felicitasque obtinetur. *Doctrina morum, Voca- quid?*
tur scientia haec, *naturalis*, quatenus ea quae docentur, a natura, ope intelligentiae innotescunt. Agam hac dissertatione, de emendatione doctrinae huius. Quum autem hoc nomine amplo, doctrina morum, tum illa, ab *rois* *ἔξω* culta, tum *philosophica*, a sapientibus inter Christianos exornata, continetur, ratio etiam utriusque habenda est. Iam haec posterior quidem doctrina, *priori isti* praeripit palmam, nec erroribus inquinatur plerisque his, qui *istam* turpem, ac pernicie et periculis obnoxiam reddiderunt. Enim vero certissimum est, ne Christianorum quidem philosophos, solius ope rationis, pares esse potuisse, quibus extraneos antecellerent, nisi *reuelatio divina* campum aperuisset veritatum eiusmodi, in quibus indagandis ingenium exercere potuissent, et nisi

A

reue-

II EMENDATIO DOCTRINEA MORVM NATVRALIS

reuelatio multa emendasset, multa dubia, multas tenebras depulisset, et certa reddidisset ea quae ratio poterat humana non nisi verisimiliter intelligere. Attamen ne sic quidem suis caret erroribus doctrina haec.

II.

*Imperfe-
ctio do-
ctrinae
morum,
ex natu-
rae hu-
manae
imperfe-
ctione de-
monstra-
ta.*

QVAE in doctrina morum naturali occurrunt, ea naturae humanae nituntur enuntiatis, et tanquam effectus pendunt a natura; quare etiam defectus naturales ad ea pertinent. Sunt autem defectus illi non generis vnus. Homo enim, quae sibi salutaria esse possunt, neque sufficienter, neque distincte cognoscit; de felicitate, ac mediis illius obtinendae, falso cogitat confuseque. Et quamuis subinde, quid agendum sit, intellectus non male puret, voluntas tamen iudicia eiusmodi contemnit, nec illis obtemperat. Quae obnoxiae esse debebant facultates inferiores, eae in superiores dominantur, et hominem non modo a virtute auertunt, sed etiam in mala quaeuis ac magnam infelicitatem coniiciunt. Defectus autem isti, doctrinae ethicae damnum non tenue inferunt, tum si praecepta morum tradere, tum si ad normam eorum vitam componere, mortales student.

III.

*Emenda-
tio doctri-
nae mo-
rum per
reuelatio-
nem diui-
nam.*

DEVS autem, qua sapientia beneficentiaque, tum summa etiam potentia, humanas gubernat res, quia itidem serio vult salutem omnium, illius omnino fuit, actio- nes hominum ad felicitatem dirigere, media sufficere idonea, et naturalibus illis, parum congruis, alia longe meliora subministrare, quae defectus naturales submoueant. Quod quum videatur fieri aliter haut potuisse, nisi per manifestam voluntatis suae diuinæ reuelationem, equidem non abs re colligo, defectus doctrinae morum natura-

III EMENDATIO DOCTRINAE MORVM NATVRALIS

datio deduci debet. Inde vero consequitur, delineandae *emendationis quantitati* inferuire omne id, quod enumerat recensetque illa varia, quae in *sine* reuelationis distingui possunt. Quoties enim aliquod dogma doctrinae moralis comparatur cum *sine* reuelationis, toties quoque, (certe generatum,) *quantitas* etiam quaedam in *emendatione* pater.

VI.

*Reuelatio
diuina.*

REVELATIO diuina hic non sumitur pro actione, qua Deus veritates salutares ac supernaturales immediate suggestit viris *θεορρητοῖς*. Sed intelligitur veritatum supernaturalium complexus integer, quem exhibet scriptura sacra. Haec Vetere ac Nouo Testamento constat: in utroque tam *credenda* quam *agenda* traduntur. Arcuissimo vinculo quae cohaerent ita, ea ego non temere disiungam. Quapropter, quum de vsu *totius* scripturae sacrae in disciplina morali loquar, meum est demonstrare, qua tandem ratione doctrina morum per singulas reuelationis diuinae partes sit emendata. Quod quum faciam, statim in limine fatendum est, veritates quae plurimum in disciplina morali praestant, plenius a CHRISTO et *Apostolis*, quam in Vetere Testamento, discussas esse. CHRISTVS enim ὁ Θεὸς *θεωπος*, quae scitu et factu sunt necessaria, clarissime manifestauit, et satisfactione sua parauit media salutis, longe efficacissima, quae non possunt non singula doctrinae moralis capita perficere. Inprimis autem, in doctrina morali, ea literarum sacrarum pars, quae agenda continet, respici, (quamuis a credendis non separari), debet. Credenda enim, certo modo, inter principia doctrinae morum, ex quibus illa deducuntur, sunt referenda. Verbo: Ad obtinendum scopum dissertationis, praecipuae reuelationis diuinae partes, quae doctrinam moralem emendarunt, attendendae sunt.

VII.

VII

DIXI antea, (§. I.) doctrinam illam moralem extraneorum, philosophia Christianorum morali longe inferiori esse. Sed aduersariorum commenta, quibus infringere student necessitatem reuelationis diuinæ, curatorem doctrinæ vtriusque delineationem postulant. Illi enim plerumque, a scriptis moralibus his, quæ prodierunt, ex quo religio Christiana late diffusa est, et in quibus iam singula concinne et solide traduntur; colligunt ad præstantiam rationis humanæ, eiusque in cognoscendis mediis salutaribus acumen. paucos duntaxat, eosque leues, defectus, a reuelatione emendatos esse, existimant. Enim vero res longe aliter sese habet. Philosophi hodierni plurima transfulerunt ex reuelatione in doctrinam moralem, et cum rationis enuntiatis dogmata reuelationis compararunt. Eiusmodi comparatione instituta, necesse erat, vt philosophia morum candidior et emendatior redderetur. Quum enim per reuelationem diuinam; officia omnia, et perspicue tradita; et argumentis motiuisque summe idoneis suffulta sint; hæc præscripta videntur iusta esse rationi humanæ, conscientia bonum approbat, malum auersatur, et philosophi non tam eorum conuenientiam cum ratione cognoscunt, sed etiam ex illa deriuare student. Nunc certe assequimur, qui fiat, quare non adeo diuerse sentiant philosophi recentiores in iis præceptis, quæ ad vitam digne et iuste gerendam incitant. Belle admodum! At tamen quid agit ratio (quaesumus) humana, quò philosophia ipsa moralis hac laude digna sit? Quare philosophi recentiores sibi persuadent, se eandem assequi sapientiam potuisse, etsi carerent reuelatione diuina? Quasi vero idem esset, cognoscere conuenientiam doctrinæ reuelatæ cum naturali, quoad mores; et etiam, præcepta inuenire. Quapropter, si dextre iudicium est ferendum,

Comparatio doctrinæ morum, tum illius Extraneorum, tum Christianorum.

VI EMENDATIO DOCTRINAE MORVM NATVRALIS.

qualis ea sit facultas naturalis, res quae ad felicitatem hominum pertinent, videndi, atque inueniendi; recur- rendum erit ad philosophos veteres, cognitione, quam vel IYDAEI vel CHRISTIANI ex diuina reuelatione ha- buerunt, destitutos. tum certe constabit, innumeros superesse defectus in omni doctrinae morum genere. Et si eorum sollertia, studiumque in veritate inuenienda, lau- dem meretur, tamen fatendum est, eosdem veritatibus grauissimis argumenta aut nulla aut infirma induisse, in sententiis mirifice discrepasse, nec ad vitam mortalium emendam multa effecisse. Itaque in hac dissertatione, etiam ad philosophorum τῶν ἕξω doctrinas respiciam.

Scopus
disserta-
tionis.

VIII.
AGAM vero, Θεὸς σὺν παλαίμοις, in hac dissertatione, non tam de emendatione *generali* doctrinae morum, nec argumentum, supra (§. III.) adductum, prolixius euoluam. Quod si fecerim, actum agerem, quum iam multi in eo praecclare occupati fuerunt. Constitui potius, in *quantitate emendationis quarundam doctrinae moralis partium* inquirere. Quia autem inter primarias doctrinae mo- rum affectiones referuntur *principia, finis, motiua*; equi- dem perfectiones, quae his tribus momentis per reuelationem diuinam accesserunt, quantum sciam poteroque, succincte describam.

Metodo.

VIII.
CAPITA doctrinae morum, in dissertatione hac de- scribenda, quum valde differant inter se, ideo non in- congruum putavi, *tribus sectionibus* argumentum absol- uere. Primum quidem *principia*, deinceps *finem*, tan- dem *motiua* attingam, ordine (puto) naturali nexum hunc postulante. Singulis sectionibus, has mihi leges proposui: Expositis defectibus, quibus *singula*, quae
attin-

attingam, premuntur; offendam, qua ratione reuelatio diuina sustulerit hos defectus, quae superaddiderit cui-
bet capiti, et quomodo haecce omnia tum doctrinae morali, tum hominum naturae, tum ipsis denique per-
fectionibus diuinis, conueniant.

X.

HIS rite peractis, non est, quod dubitem de *utilitate* quae-
stionis huiusmodi. Primo enim, conuenientia illa gratiae naturaeque, maiori nec perspicuitate nec cer-
titudine constat, quam si operam damus, vt doctrina morum naturalis cum reuelata vinciat. Eiusmodi ve-
ro connexio, omnium optime *limitatione quantitatis*, de qua dixi, cognosci potest. Deinceps, ad praestantiam reuelationis diuinae celebrandam, expositio eiusmodi *quantitatis* pauca praestat. Quo quis enim magis de virium debilitate naturalium conuictus est, et quo denique certius emergit diuina ex reuelatione emolumentum, eo etiam maior aduersus reuelationem reuerentia apud nos excitabitur. Vtrumque vt obtineam, mihi opto equidem. Tandem vero, neque dubito euenturum, quin, demonstrata curate quantitate istiusmodi, tanquam ex armamentario aliquo, arcessantur rela, quae in **DE-
STAS**, vel hodie non parum fortes, iaciantur.

ingens loco meo non
conuenit. Principia conueni-
entiam, cognoscere nihil
quid excedat sine religio-
sum sit; datus in eorum
opulentiaque, regna sua
non leges offensus per bin-
cipia acriter conueniens
tunc innotet seque cognoscenda.

(A) Solent plerumque inter pri-
cipia hoc tunc innotet seque
et, proinde, quae non
etiam innotent, obligatio-
nem, limitationem exponant
Hae vero dant omnino re-
tione innotent, ete huius
et ex reuelatione diuina
distinguitur. **SECTIO I.**

VIII EMENDATIO DOCTRINAE MORVM NATVRALIS

SECTIO I.

DE EMENDATIONE PRINCIPIORVM DOCTRINAE MORVM NATVRALIS PER REVELATIONEM DIVINAM HVIVSQUE QUALITATE ET QVANTITATE.

Principia doctrinae moralis, quid?

ENVNTIATIONES, quae docent, quid faciendum sit aut omittendum, si virtutem ac felicitatem adipiscamur; haec, *principia* appellantur doctrinae moralis. Propositio autem, quae dicitur, quid debeat fieri, et obligat ad agendum; vocatur *lex*. Iam vero etiam per principia constituuntur normae, quibus actiones hominum attemperandae sunt; *officia* dicuntur, haec. Vinculum denique, quo *principia*, *regulae*, *officia* cohaerent in doctrina morali, facit, ut emendatio horum, novam perfectionem induat. Equidem de principiis iam acturus in sectione hac, quae cum iis coniuncta sunt, haut omitam. (b)

Principium doctrinae morum naturalis.

LOQVOR in dissertatione hac de doctrina morum naturali. Iam partes sunt meae, *primum*, ex definitione doctrinae huius, principiorum eiusdem scientiae notionem deducere; *deinceps*, varias philosophorum de hisce prin-

(b) Solent plerumque inter *principia* doctrinae morum referri, propositiones, quae actionum *moralitatem*, *obligationem*, *imputationem* exponunt. Hae vero quum omnino *ratione* innotescant, nec dici possit, eas ex *revelatione divina* emendari, disquisitio earum

singularis scopo meo iam non convenit. Principia continent *rationem*, *cognitionis* illius, quid agendum siue *negligendum* sit; quibus in evolvendis, observandae inprimis sunt, *tum* *leges*, officiaque per *principia* accurate constituenda, *tum* *modus* *leges* cognoscendi.

principiis sententias recensere. Quod ad prius attinet, dixi statim (§. I), principium huius scientiae *legem naturalem* esse. De philosophorum autem *υποδ:σσει*, vt defectus principiorum clare constent, aliquanto prolixius agam. Id tantum addam, philosophos eas propositiones, quae principia doctrinae moralis sunt, in vnam aliquam *θεω vniuersalem* conuertisse.

III.

DIFFICILE admodum est dictu, quibus ex enuntiat- *Princi-*
tis philosophi gentilium deduxerunt officia hominum. *piam,*
Horum si libros legimus, constabit, philosophos, vt qui *quale fue-*
omnium tamen maxime disciplinam moralem colebant *rit rois*
in tradendis praeceptis huiusmodi, sine via et ordine in- *ize;*
cessisse, regulas virtutum plerasque in apophthegmata in-
uoluisse, neque placita rationibus communiuisse. Prae-
terea alienum fuit a re sacerdotum, viam consequendae
virtutis plebi monstrare. Si modo pansis plebs manibus
ad Deorum aras confugeret, quia ipsi theologiam a do-
ctrina morali separabant, officio satis suo fecisse, visa est.
Interea tamen, vt ex eorum, sic DEISTARVM etiam, (vt
qui vel hodie religionem gentilium exornare ac defen-
dere student,) (c) conamimbus potest colligi, illos actio-
num normam haut aliunde, quam a iudicio rationis, ac
boni malique conscientia petiisse. Vtrumque, actiones
hominum morales, legemque adeo, constituere existima-
runt. Quicquid igitur naturali boni malique cognitioni,
quicquid conueniebat sensioni ipsorum, normam illud
virtutum crediderunt. Inde factum, vt praecepta mou-
rum plurima naeuis et erroribus implicata essent; pau-
ca,

(c) MATTH. TINDAL. *Lib.*
Christianity as old as the Crea-
tion. HERB. DE CHERBURY *de*

Relig. Gentilium. Conf. IOH.
LELAND, *Sciagraph. Scriptor.*
Deisticor. p. I. Epist. 1. 3.

B

ca, puritate, certitudine, efficacia praestarent. Tanta enim est hominis prudentia ad demonstrandum bonum, quanta ad exigendum auctoritas; ista fallitur, haec contemnitur facile. Praeterea quum regulas virtutum ex fonte deriuassent multiugi, intellectu difficile non est, qui euenit, vt alia gens, aut secta philosophorum alia, praecepta tradiderit a ceteris diuersa. (d) De principii, a gentibus iacti, vitiis, infra dicam.

III.

Principium, quale sit philosophis Christianis?

PRINCIPIA philosophorum inter Christianos, cognoscuntur ex libris philosophiae moralis, immo generatum ex indole philosophiae totius practicae. In his, quae natura tradit praecepta morum, philosophi rationibus superstruxerunt. Quodsi enim *leges naturae*, non habita systematum ratione, considerantur, haut multum certe (fateor,) a gentium illae opinionibus distabunt; nec est quod credam, hominem Christo addictum in communi vita de legibus naturae cogitaturum, vel eas pro norma Christiana habiturum esse. Posuerunt philosophi plerumque vnicum principium, sed in quo tamen definiendo mirifice differunt, adeo, vt si omnia afferrem placita de principio doctrinae moralis, fines dissertationis excederem. Sufficiet saltem, *generalem principii huius enarrationem* dedisse. Iudicant *οἱ σοφοί*, Deum, naturae auctorem, homines creasse, vt gloriam creatoris sui illustrarent. Pergunt, gloriam Dei optime illustrari per felicitatem creaturarum intelligentium: ipsum adeo Deum indidisse animis earum stimulos ad felicitatem confectandam: ergo homines obligari, cunctis mediis felicitati inseruientibus vti, et agere semper id, ne vquam a tramite felicitatis, Deum et alios laedendo, aberrarent. Quapropter philosophi plerique, quum mores homi-

(d) Vid. IOH. LAVR. MOSHEM, *Theol. Mor. P. I. p. 108.*

hominum delineant, conantur ex illo postulato, *fac ea quae te felicem et perfectiorem reddunt*, officia hominum deducere. In quantum sufficiat hoc principium, deinceps accuratius disquiram.

V.

LEX naturae, si intelligitur gentilium philosophorum sententia, duplici vitio, (praecipua autem tantum expono,) laborat. *Defectus principii philosophorum apud Extranos.* Primum enim tam vniuersalis non est, quam esse debebat, si omnia inde deducantur, quae doctrina moralis tradere ad virtutem et felicitatem consequendam debet. Nam iudicia ac sensus boni malique differunt in hominibus corruptis, immo omnibus. Alii subactio, alii obruso ingenio sunt. Alii approbant, quae alii auersantur. Vulgaris illa opinio, quibus tamen nonnulli gentilium superstruxerunt praecepta moralia, ea non fallit modo, sed et quotidie ferme immutatur. Igitur homo modo alias, aliasque, virtutis sectari regulas cogitur; alias regulas, iamiam expressas confirmataeque, peruertit, et vt affectus postulant interpretatur, quum conscientia propria munere fungatur legislatorio. Id vero perfectioni ac certitudini, quam in lege merito desideramus, repugnat.

Deinceps, philosophi τῶν ἔξω theologiam a doctrina morali separarunt, praecepta certe moralia auctoritate Deorum suorum haut demonstrarunt. Lex autem omnis, si ad animos virtute imbuendos vim habeat, tam propria quam sufficienti auctoritate niti debet. At plane omni est destituta auctoritate, lex, a gentilibus assumta instar normae. Lex proprie declarat voluntatem superioris, dat normam subditis, auctoritate legislatoris vindicandam. Itaque gentiles, dum naturam affirmant, nulla Dei creatoris, nulla illius voluntatis ratione habita, leges ferre; eandem statuunt sufficienti quoque auctoritate esse,

qua iudicia sua confirmare, atque a violatorum obre-
 statione vindicare possët. Quas vero si tribuant vires
 legi naturali, sequitur, ipsam naturam sibi ipse ferre
 leges, ac sibi subiectam esse. Enim vero non est idoneum
 dictu, officia hominis simul oriri in homine, simul fi-
 niri, et vnam hominis facultatem alteri leges praescri-
 bere. Si enim, quod ARISTOTELES iudicauit (e),
 verum est, voluntatem regi intellectus dictamine; si pec-
 catur (verbi causa) aut vitiose agitur, statuendum foret,
 ipsum intellectum leges dictantem errauisse. At cum
 eiusmodi vitiis, perfectio legis naturae, quam isti iacti-
 tant, conciliari non potest. Fac denique, aliquem, pro-
 pter legem naturae violatam, mereri poenam legi anne-
 xam, non solum voluntas quae peccat, sed natura tota
 punitur. Igitur poenas dabit subinde natura ipsa, non
 obstante perfecta, quam dedit, lege. Quum id aucto-
 ritati autem iustitiaeque repugnet, certum est, neque
 legem naturae sua satis auctoritate sufficere.

VI.

Defectus
 regula-
 rum, ex
 Principio
 manco
 deducta-
 rum.

REGVLAS, ad consequendam virtutem felicitatem-
 que necessarias, sed a gentilibus ignoratas, infra indica-
 bo, quum de his, quae principio doctrinae morum per
 reuelationem diuinam sunt addita, dixerò. Superfunt
 tamen haut pauca, quae deficientiam regularum, quas
 tradiderunt extranei, confirmant. Illi enim partim re-
 gulas dederunt peruersas, et quae sine debito exciderunt,
 partim obscuras, fundamento tenui innixas, confusas-
 que. Vt prius comprobem, attulisse sufficiet ista duo.
 Primum, non defuere, qui non solum assentati sunt
 actionibus eiusmodi, quae parum compositis turpibus
 que animi commotionibus conueniebant; verum etiam
 qui

(e) ARISTOTEL. *Ethic. Nicom.*
Lib. III. Cap. 5. p. 80. (ed. Ra-

phel. Helmstad.) *Lib. III. Cap.*
9. p. 102.

qui talem vivendi rationem quasi praeceptis legitimis in-
iunxerunt. Quum enim finem bonorum crederent vel
voluptatem esse, vel honores, vel vitam stimulis naturae
actam agitatamque, viam ad scelera omnis generis ape-
ruerunt ac dilataverunt. Qui enim prohibuissent, (vt eo
vtar,) vitium turpe libidinis, qui superbiam, paucissimi
adsunt. Deinceps nemo dedit regulas, quibus commen-
daretur studium emendandi animi. Mores externi ho-
nesti, vita minime scelesti, haec virtus erat. Habitus
animi agendi bene, negligebatur. Quoad posterius, haec
afferam. Quodsi quis sine partium studio considerare
volet quaestiones, quas illi disputarunt de summis et
grauibus praeceptis doctrinae morum, ille fatebitur,
eosdem veritates morales, per ineptas disceptationes,
quibus non veritati, sed ostentationi studebant, confu-
disse magis, quam illustrasse, distincteque proposuisse.
Proprium est gentilibus, ex principiis falsis elicere placita,
subinde non parum splendida. Nulli ferme ineptius de
Deo senserunt, nulli vero de eius cultu probabilius effati
sunt, stoicis. Quis reprehenderit, quae de amore alio-
rum, et de officiis quae hinc emanant, exposuerunt? Sed
quo fonte, videamus. Diligendi sunt, (inquiunt,) *(f)*
omnes. Quare? quia membra sunt huius vniuersi. *(f)*
Certe omnia, quae dictamine naturae, et quae consci-
entia propria innitantur, solidiore fundamento carent.
Quapropter ARISTOTELES, qui praecepta virtutis vul-
garibus hominum opinionibus saepe superstruxit, fate-
tur ipse, honesta et iusta, quae considerat morum do-
ctor, tanta varietate, tanto errore inquinari, vt lege tan-
tum, non natura, *(g)* constare videantur.

B 3

VII.

(f) Conf. IVST. LIPSIJ *Physiolog. Stoicor. Lib. III, Diff. 8.*

(g) ARISTOTEL. *Ethic. Nicomach. I, 3. Τὰ κτλὰ καὶ τὰ δι-*

*κτλὰ τοσαύτην ἔχει διαφορὰν καὶ
πλάτην, ὥστε δοκεῖ νόμῳ μόνον εἶ-
ναι, φύσει δὲ μή.*

Demon-
stratio
defectus
Princi-
piorum,
ex Genti-
lium Deu-
otia et
praxi;
item ex
Scriptura
sacra.

LOQVNTVR porro ac testantur de imperfectione principii doctrinae morum apud gentes, harum meditata ac *Deop'ois*. Scripta eorum, qui vitam et doctrinas veterum philosophorum exponunt, dabunt; eos *pietatem*, dignam hoc nomine, cognouisse parum, multo minus coluisse. PYTHAGORAS (b) quidem, SOCRATES, item PLATO, tam propria meditatione, quam comparatione morum legumque gentium multarum eruditi, praeclara attulerunt praecepta. Attamen certum est, omnia praecepta morum, etiam ab his tradita, nonnisi consilia esse, ex ingenio acute profecta, quae placent quidem intelligentiae nostrae, sed animum vero non flectunt. Id saltem colligimus ex placitis horum philosophorum, quod omnia multis dubiis inuoluunt, falsas de Deo sententias proferunt, providentiam eius negant, summum bonum ac virtutum utilitatem ignorant, nec veritati obsequium praestant. Num censes, (ait CICERO,) (i) praecepta virtutis apud eos ipsos valere, a quibus inuenta, disputata, conscripta sunt? Quotus enim quisque philosophorum inuenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac vita constitutus, ut ratio postulat? qui disciplinam suam non ostentationem scientiae, sed legem vitae putet? Multi, libidinum serui: plerique tumuere superbia: inprimis STOICORVM insignis, et

(b) Confer. CLEMENS ALEXANDR. *Stromat. Lib. I, p. 303.* ubi faetur PLATONEM ac PYTHAGORAM, plurima dogmata, in primis *Ethicam*, ab Hebraeis mutuatos esse. Vid. ABR. GRAVII *Hist. Phil. Lib. I, cap. 5, p. 33.* et HENR. SCHARBAV *de fatis Iud. Morah. inter Hebr. (Observ. Sacr. T. III.) p. 700-703.* (i) CICERO *Tuscul. Quaest. lib. II, cap. 4.* Exemplo SOCRATIS, hoc luculenter demonstravit IOH. IAC. ZIMMERMAN. in *Meditat. de Relig. Christiana, collata cum Philos. Socratis, §. 5.* Extat in *EIVS Opuscul. variis, Tom. I, P. 2, pag. 562 sq.*

CYNICORVM famosa secta. Iam si ne illi quidem, qui tradunt praecepta inveniuntque, his obtemperant, quali quaeso efficacia erunt apud hos, qui nesciunt aliam regularum huiusmodi auctoritatem, nisi hanc, illas esse grandium cosmodidascalorum placita? Literae sacrae omnium optime demonstrant depravationem hanc, eorumque, qui sapientes et philosophi videri volebant, animum insipientem. Divus PAVLLVS, praeter ea quae sub initium Epistolae ad Romanos scripsit, (cap. I, 19-32.) speciatim peruersitatem principiorum, huiusque causas, in Epist. ad Ephesios (III, 17. 18.) subnectit. Intellectum, ait, eorum, ineptis atque vanis opinionibus turgere, voluntatem erroribus his obtemperare. Τα λοιπά ἔθνη περιπατοῦν ἐν ματαιότητι τῶ νοὸς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ. Hos, pergit, vitam agere tam turpem, vt animo caligantes, a diuina vita sint alieni: Ὅτις ἐπιπλοτρωμένοι τῆς ζωῆς τῆ Θεοῦ. Huius vanitatis causam geminam affert: τὴν ἀγνοίαν, ignorantiam, et τὴν πῶρσιν τῆς καρδίας, animi torporem. Efficit enim naturalis ignorantia, vt nec veritas cognosci, nec rationis, quae adhuc superest, iudicio stare possit. Inde homines permouentur, inepta, quae amens doctor garrit, pro egregie pulchris defendere, ad haec vitam instituire, adeoque pergere in vanitate mentis. Quodsi ad coecitatem illam torpor accedit animi, certe etiam perturbationes ac sensationes dominium capessunt, et inclinationes ab omnibus, quae sunt bona et Deo grata, recedunt. Eo referas quoque illud, quod Christus apud IOHANNEM, (XVI, 2. 3.) tantam, ait, hominum peruersitatem esse, vt Deum adeo coli a se rebus eiusmodi posse, putent, quae repugnant naturae ipsi.

VIII. NEQUE vero defectu etiam caret suo principium doctrinae moralis id, quod philosophi Christiani approbare

philoso-
phiac mo-
ralis
apud
Christia-
nos.

bare solent. (§. III.) Maiori quidem virtute, pulchritudine etiam comtiore, nitent praecepta morum, si agnoscimus, et nos, et omnia nostra, a summo illo auctore et legislatore, Deo, dependere; si etiam finem summi Numinis in creatione assequimur; denique si cognoscimus, motus ad bonum naturales a Deo animis nostris esse inditos. Quae quum philosophi Christianorum distincte agnoscant; quum melius atque emendatius, quam gentiles, veritates morales mente et animo comprehendant; quum denique reuelationem diuinam, etsi ex ea κατὰ τὸ ἐπιτόν ac proprie nullum dogma deducunt, ita tamen semper respiciant, vt eorum philosophumena effatis Scripturae sacrae haut repugnent: qui mirum, vt regulae, quas praescribunt, maiori tum auctoritate, tum sufficientia, quam illa gentilium adhortamenta consent? Philosophi probe quidem intelligunt, malorum esse stirpem primum omnium eradicandam, quam vt aliquis agat, quae felicitatem suam seruent ac promoueant. At tamen, quum in euellenda malorum radice requiratur, vt nec naturam, nec mali ignoremus ortum, qui vero non nisi per reuelationem diuinam innotescit; destituti sunt etiam facultate omni originem malorum indicandi, ac regulas praescribendi, quae ad eradicandam ipsam stirpem vim habent. Iidem philosophi suadent supprime-re concupiscentias prauas, suadent animum sedare. At praua animi humani conditio non permittit, vt illa iudicia, quibus philosophi inclinationum turpitudinem declarant, mentem etiam ipsam immutarent! Interdum quidem aliqua vis veritatis peruenire ad mentem, eamque commouere videtur, per quam oppressas esse animi perturbationes existimamus. Sed redeunt paullo post maiori impetu, conditionemque nostram longe deteriorem efficiunt. Itaque parum sufficit regula, quam philosophi dant, vt tranquillitati affectuum studeamus, nec
ratio

ratio humana consilium suggerit tum, quum auxilio maxime indigemus. Plura addam. Regulae, quae distinctae, quae certae nobis videantur, utpote rationis humanae argumentis confirmatae, saepe obscurae sunt, saepe fallunt. Sunt enim ut plurimum inordinatae, animi nostri commotiones, quae argumentum, quod hodie videtur clarissimum, cras tanquam ineptum, atque parum idoneum repraesentant. Desunt etiam conatus, philosophorum regulas uniuersales ad promouendam virtutem, in usum et habitum singularem conuertendi; immo vero, si quis talia conaretur, regulae tamen minime cohaerent, ut earum ratio satis pateret. Quod si denique nihil esset horum omnium, quae contra praeceptorum, quae natura tradit, perfectionem moneri possent, constaret tamen aperte, ea ad omnium captum non esse accommodata. Ut enim argumenta naturae sint idonea ad conuictionem nostram, necesse est, ut multas veritates perspicue cognoscamus. Quot sunt autem, qui media ad cognitionem huiusmodi distinctam sibi acquirendam introspiciunt?

VIII. TAM his naeuis et his imperfectionibus principii expositis, accedo propius ad scopum. Itaque dum in eo sum, ut constituam modum praestantiamque perfectionum, quas doctrina morum obtinuit ope reuelationis diuinae, meum est in primis, tum exponere de praeceptis reuelationis diuinae his, quae defectum principii doctrinae moralis suppleant, tum eorum praestantiam demonstrare. Ergo igitur tenenda sunt, quae sequuntur. Scilicet, reuelatio diuina, quae dictamina quidem rationis humanae haut omnino euerit, doctrinam perficit moralem hoc triplici modo. I) Reuelatio diuina regulas dat ad consequendam virtutem felicitatemque, longe praestantiores, quam ratio. II) Reuelatio diuina methodum adhibet in praeceptis tradendis

Emenda-
tio prin-
cipii tri-
plex per
reuelatio-
nem diui-
nam.

XVIII EMENDATIO DOCTRINAE MORVM NATURALIS

dis, solidiorem atque clariorem, quam ratio. III) Reuelatio diuina praecepta tradit positiua, felicitatem aeternam promouentia, et quidem talia, quae communibus hominum praecudiis opposita sunt.

Primus emendationis principii modus, per reuelationem diuinam quoad regulas,

I.) PRIMVS emendationis modus (vt dixi,) hic est: Reuelatio diuina dat regulas ad consequendam virtutem ac felicitatem, longe praestantiores, quam ratio. Regulae virtutis pietatisque, quas theologia moralis docet, quia et notiores sunt, quam vt repetam eas, deinceps quia commemoratio earum omnium ad scopum differentiationis parum facit, praecipuas dumtaxat afferam. (i.) Primo commendat scriptura sacra, vt vnicui tantum Deum, sed diuinae essentiae personas colamus tres; et, vt vitam nostram ad perfectiones Dei infinitas, quantum quidem id fieri potest, dirigamus. Haec regula, rationem humanam fugit semper. Homo enim, a natura, nunquam excogitabit argumentum, quo vnitas in Deo comprobabitur satis. Extranei quidem non male docent, officia, Deo praestanda, recto de Deo sensu, rectoque illius cultu, absolui. (k) Attamen, horum in neutro, sanae rationis praescriptum sequuti sunt. Quid enim? Philosophiae gentilium nonne positum fuit in eo caput, vt duo rerum principia, Deum et materiam, admiserint? In hanc vnam sententiam communi Ethnici cuncti consensione delapsi sunt. Itaque quem nos Deum dicimus, colimusque, eum illi mundum et materiam appellitarunt. Quem praestandum esse Deo censuerunt, is cultus cognitioni eorum respondit. Quamobrem docuerunt, omnia officia mutuis affectionibus esse metienda, nosque oportere de

(k) Conf. EPICTETI *Enchirid. Cap. XXXVIII.*

de Deo ita cogitare, ut recordemur, cuius pars sumus. (1)
 (2.) Deinceps iuventutem sacrae literae, ut internam animi indolem, ac voluntatem in vitia pronam, emendemus, et, ne externam saltem virtutum speciem prae nobis feramus. Libri sacri conversionem et fidem postulant; serio nudent, conatus quosvis ad peccata, concupiscentiasque pravae opprimere, suffocareque. Ut paucis multa comprehendam, commendant illi, ut ex animo puro, ex bona conscientia, et fide non ficta, omnia proficiantur. (1. Tim. I, 5.) Referrī possunt ad hanc legem leges aliae oppido multae, inter quas eminent hae, ut sancte cogitemus, ut nosmet abnegemus ipsos, pauperesque spiritu simus. (m) (3) Praeter haec, porro etiam praecipunt scripta revelata, ut alios diligamus tanquam nos ipsos. Immo vero, ipsos adeo inimicos nostros amandos esse, insultant et virgent. Speciem quandam huius regulae STOICI, alique ex Christianis philosophiae moralis doctoribus tradunt. STOICI negant, se ab hominibus, utpote particulis Dei, violari posse. (n) Philosophia au-

C 2

(1) MARC. AVR. ANTONINVS Lib. V, τῶν αἰσ ἐνυπνόν, §. 24: Μένειναι τῆς συμπίσεως ἀσίας, ἢς ὀλίγιστον μετέχεις καὶ τὴν συμπεπυκνωτοῦ αἰῶνος, ἔσραχθὲν καὶ ἀναρκετοῦ σοὶ διάστημα ἀφάρισαι καὶ τῆς εἰμαρτένης, ἢς πόσον ἐπὶ μέγας;
 THOM. GATAKER ita vertit: Memineris et naturae universae, cuius particulam exiguam admodum obtines; et acui universi, cuius spatium breve et momentaneum tibi assignatum est; et fati, cuius quantilla es particula?
 (m) Adduci merentur verba

TERTULLIANI, in Apologet. Cap. XLV, pro defendendis praeceptis istiusmodi: Quid plenius, dicere, non occides? an docere, ne irascaris quidem? Quid perfectius, prohibere adulterium, an etiam ab oculorum solitaria concupiscentia arcere? Quid crudelius, de maleficio, an de maliloquio interdiceret? Quid instructius, iniuriam non permittere, an nec vicem iniuriae snere?

(n) Iterum MARC. ANTONINVS Lib. II, §. 1: Ὁ ἀμμετάνων ἐστὶ μου συγγενῆς, ἢ οὐκ ἐστὶν καὶ δεῖλας ἀπὸ τοῦ θεοῦ.

XX EMENDATIO DOCTRINAE MORVM NATVRALIS

tem moralis amorem erga inimicos, actionem iudicat
 praeclaram sapientissimamque esse. Quicquid vero fuerit,
 simulare quidem aliquis potest amicitiam; at odium,
 quod in animo habet, conuertere in amorem, id non
 solum non potest natura eius, sed etiam ne commendat
 quidem. (4) Tandem denique reuelatio diuina po-
 stulat ab homine, felicitatis studioso, *vt humilitati mo-
 destiaeque studeat.* Matth. XVIII, 3. 4. Eph. III, 1. 2.
 Certum est, ceteras virtutes omnes, ornari animi
 submissione, et hominem tum demum euehi ad glo-
 riae suae et decoris fastigium, si humilis, modestus,
 mansuetus est. Nihil sane, quod perfectius, nihil quod
 vtilius sit hac virtute, homini commendatur; homini,
 a misericordia et gratia optimi Numinis dependenti,
 vitiorum haut immuni, et qui virtutes quas exercet
 peragit ideo, vt satis officio suo, non gloriae, faciat.
 Neque mirum est, quod hanc virtutem multoties incul-
 cat reuelatio, quum de eadem, ne vilo quidem verbo,
 loquatur doctrina morum naturalis. Quod enim ad phi-
 losophos gentiles, inprimis STOICOS, attinet, illi sane
 virtutem alio excoluerunt sine nullo, quam vt alios ge-
 nerosiore quodam contemptu possent despiciere.

XI.

HVIUSMODI praeceptis plenae sunt ac refertae sacrae
 literae. Deus enim simul ac voluntatem suam coepit reuelare,
 curauit etiam *Φιλανθρωπίας*, vt de natura et perfectioni-
 bus eius summis humanum genus institueretur. Inpri-
 mis CHRISTVS aduentu et satisfactione sua declarauit,
 tam aulterum, tam seuerum atque *ουλεγον* Deum haut
 esse,

*Modus
 hic a
 Christo et
 Apostolis
 traditus.*

*ἀπομίσθους μετοχός, ἢ ἐκ θεοῦ
 ἐπὶ τίνος αὐτῶν δύναται. Qui
 (contra me) peccat, is mentis
 et portiois diuinae mecum*

*particeps, nec laedi posse me
 ab ullo eorum compertum ha-
 beo.*

esse, quam illum moralis lex, (Exod. XX, 5.) oeconomiae Iudaeorum data, sistit. Ioh. III, 17. V, 45. Idem Saluator ex perfectionibus quoque divinis officia deduxit nostra, admonuitque nos, ut eas imitemur, ut moueamur per illas in actionibus nostris, quia credentes hoc studio uniti sunt cum Deo, quamdiu viuunt. Matth. V, 48. Tit. II, 11. Iq. Messias quum nondum *ὁρατός* esset, instituit omnes de naturae hominum deprauatione, voluitque, ut mentem immutarent cuncti, et Deum toto corde totoque animo diligerent. Deut. XXX, 6. In lege enim *moralis*, quam sollempniter per MOSEN promulgauit, praecipua tradidit eiusmodi, quae poscunt animum purum, omnemque prauam concupiscentiam interdiciunt. Praecipue IESVS, in luculenta illa oratione, in monte habita, (Matth. V-VIII.) officia serio, et *ὡς ἑγγύς* ἔχων, inculcauit. Non solum ab interpretationibus peruersis diuinam ibi legem vindicauit, sed finem quoque illius proprium docuit. Reiecit eos, qui externam saltem virtutis speciem praeseferunt. (VII, 15.) Docuit, opprimendas esse prauas animi commotiones, ne radices in animo altas agant, aut praepiudicata enascatur opinio, quasi fieri non posset, ut aliquis veram virtutem adipisceretur, et quasi exercitium virtutis res sit nimium grauis. (V, 28-30.) Ab his Christi enuntiatas non diuersa docent Apostoli. Hi statim a primo inde tempore muneris facti, quum doctrina caelestis ab hostibus adhuc impugnaretur, et criminum magnorum accusaretur; igitur demonstrarunt in Epistolis suis, huc isthuc missis, ea, quae doctrina Christi postularer, non modo hominibus cunctis salutaria, sed omnibus quoque rebus publicis utilia esse. 2 Cor. III, 1. seq.

XII. *PRINCIPIUM*
 II) FERGO ad modum secundum emendationis *primi* Secundus
capituli doctrinae morum, nempe eum: *Reuelatio diuina me emenda-*
tibodum

tionis
principii
modus per
Reuelati-
onem di-
uinam,
quoad
metho-
dum;

thodum adhibet in tradendis praeceptis, solidiorem clario-
remque, quam ratio. Proprie quidem alia res est cum me-
thodo scripturae sacrae, quam cum methodo aliarum di-
sciplinarum. *Methodus*, opus est humanae artis, ordo
in tradendis dogmatibus. Talis ordo sensa animi cum
aliis communicandi, demum post tempora reuelationis
diuinae excultus, et vario ac diuerso modo institutus ex-
ornatusque fuit. Deus vero in reuelatione, utpote quasi
alius plane mundi loquela, vsus non est adminiculo eius-
modi, cuius humanae duntaxat sapientiae origo debetur.
Attamen longe omnino abest, ut scripturae sacrae, ordo,
et in docendo et in demonstrando, denegetur. Quod si
enim methodus idem est, ac modus et ordo luculentus,
cogitata mentis perspicue exponendi, concinne coniu-
gendi, et argumentis solidis suffulcendi; certe scripturae
sacrae talis non solum tribuenda est methodus, verum
etiam affirmandum, methodum quam literae sacrae in
tradendis praeceptis morum adhibent, palmam praeripe-
re methodo, in doctrina morum naturali vsitatae. Deus
sane eximie curauit, ut genus humanum officia, ad salu-
tem necessaria, clare, distincte, perfecte cognosceret. Quo-
quis enim maiori cum perspicuitate agnoscit praestantiam
regularum, utilitatem, et cum natura ac felicitate sua
conformitatem, eo is etiam lubentius ad regulas istas, si-
bi datas, actiones suas attemperabit. Praeferenda autem
est merito methodus reuelationis diuinae, methodo do-
ctrinae morum naturalis. *Primo* enim, omnia innitun-
tur principio firmo et luculento. *Secundo*, omnia per-
spicue et nexu concinno enuntiantur.

XIII.

(*) Me-
thodus
melior,

PRINCIPIVM illud, ex quo regulae deduci omnes,
et cuius ope officia generalia conferri possunt cum singu-
laribus, est *Amor Dei Trinius et Christi.* Ἀγαπήεις
Κύριου.

Κόριον τὸν Θεόν σς. Hoc principium proxime redundat ex perfectionibus diuinis, quarum sedula meditatio atque peruestigatio in scriptura sacra sexcenties inculcatur. Omnia item opera, quae Deus praestitit hominum causa, amorem eiusmodi omnino postulant. quoquo animum conuertimus, ad amorem Dei serio admonemur. Ille non tantum omnium erga Deum officiorum est fons, sed docet etiam, quae agenda sint nobis, ne alios laedamus. Qui enim amore fertur in Deum, is cunctis quae praescripsit Deus, obtemperat lubenter, et ex perfectionibus summi Numinis arcessit causas, et commouet actiones. Deus autem non modo amat ipse ineffabili amore omnes, sed etiam vult, vt dilectione aliorum, quam sibi debemus iure, etiam reliquis eam prodamus dilectionem. Huius igitur perfectiones imitari quia lex iubet, quum facilis sit ipse Deus ad ignoscendum adeo his, qui leges praefracte suas violarunt, itaque etiam nos docet, inimicos et maleuolos nostros, (non modo iustos,) amare, et laedentibus atque infectantibus nos bene facere. Hoc amor modo optima quaeuis, quae in caelo et terra admirationi sunt, coniungit, vnum quasi collegium ex Deo et hominibus nectit, nosque praeparat ad beatam illam aeternamque vitam, in qua obinebit pax vna, amor vnus. Deum qui amat, cunctis agit id viribus, vt castum Deo sanctumque animum praestet, isque ipse impellit homines amor, ad felicitatem propriam acquaeendam. (o) Ne quid praeter literarum effatum saecularum videar dixisse, nonne Saluator ipse hanc regulam, seu reliquorum principium officiorum, agnouit? Interrogatus, quodnam praeceptum est in lege maximum? amato, inquit, *Dominum Deum tuum.* Matth. XXII, 37. Non

(o) Conf. ERN. SAL. CYPRIANI *Patris. Eccles. P. III, Cap. 5. p. 280.*

Non alio modo etiam PAVLLVS, praeceptionum omnium finem, *charitatem* dixit. 1 Tim. I, 5.

XIII.

(5) Me-
thodus
melior
ratione
Nexus.

EXVLANT e doctrina morum, per reuelationem diuinam emendata, omnia, quae obscura sunt dubiaque; nullae interpretationes falsae, nulla *ὁραζία*; in legibus diuinis inest; omnia studiose sunt a CHRISTO *Apostolis* que explicata, ac multis exemplis illustrata et confirmata. Quae in alio loco traduntur paucis, ea in alio exponuntur amplius, distinctiusque. Res magni momenti repetitae sunt decies; sunt stilo adeo simplici (p) conscriptae, vt quilibet attentus lector cognitu factique necessaria possit cognoscere. Lex Dei integra recreat animum, et pura illius disciplina illustrat mentem, ex infante reddit sapientem. Pf. XVIII, 8. 9. Praeterea sacrae literae, quae agi debent, ea arcto coniungunt nexu cum his, quae credenda sunt. Hac ope, officia singulis facienda concinne exponunt, vt mens non magis conuicta, quam summa *πληροφορία* repleta, iis obtemperet.

XV.

Tertius
emenda-
tionis
Principii
modus per
reuelati-
onem di-
uinam,

III.) RESTAT tertius modus, quo principium doctrinae morum emendatum fuit. Scilicet, *Reuelatio diuina praecepta tradit positiua, felicitatem aeternam promouentia*. Placuit Deo, addere praeceptis de quibus dixi, (S. X.) singularia quaedam, ab omnibus obseruanda his, qui cupiunt gratiae, per IESVM CHRISTVM partae, composites fieri. *Primum est, celebratio diei statuti ex septem illis in hebdomade*. Vnum quidem ex pluribus diebus Deo

(p) Huc referuntur PAVLLI *plebeius, sed popularis*, ad cap-
verba 2 Cor. XI, 6, vbi ait se ptum omnium accommoda-
ἰδιώτην λόγῳ esse, *ἐλάξ' ἂ τῆ γενέ-*
σει. *Stilus idioticus non est* tus.

Deo dedicandum esse, ex ipso naturae lumine quodammodo cognoscitur. Et ipsi etiam Gentiles certis diebus religiosa vacatione usi fuerunt. (q) At septimus autem dies is ater erat. (r) Neque vero etiam, quod septimus ille dies sit destinatus cultui diuino, id aliunde quam ex patefactione diuina, constat. Genes. II, 2. 3. Haec *quies sacra*, in lege morali repetita, a Christo non est abrogata. Voluit Deus, vt praecipue vna die statuta, de emendatione sancta ac spiritali, et de gloria Numinis diuini illustranda ac celebranda, cogitemus. Voluit, vt animum, per dies sex curis et negotiis inuolutum, aliquanto liberemus, corpori quietem demus, beneficiorumque diuinorum memores et grati simus. Iussit item, vt die hac ipsa verbum Dei doceatur et cognoscatur. Magna est huius legis perfectio. *Φιλανθρωπία* autem ac benignitas Dei longe maxime conspicua. Quid magis esse *Φιλανθρωπικόν*, quam hoc, potest, quod Deus concessit libertati Christianorum, *primum* in hebdomade diem, loco *ultimi*, eligere? sublatoque eo quod in Veteri Testamento erat aut *cerimoniale* aut *forense*, retinere vnice id quod *morale* in lege inest? Quid magis esse beneficium et salutare, quam hoc, potest, quod Deus curauit, vt die dominica corpus (quod sine sanitatis iactura, vix diutius, quam per dies sex labore continuato vacare potest,) recipiat vires, vt praeparetur mens ad caelestem gloriae diuinae celebrationem; vt supplicetur Deo in nomine IESU Mediatoris, vt exponatur voluntas eius, et animus omni veritate salutari, omni cultu diuino et sancto imbuatur? Praeter illud praecipuum posituum, *deinceps* etiam, edocto

- (q) Conf. IOH. SELDENVS, de Iur. Nat. et Gent. iuxta disciplin. Hebr. Lib. III, Cap 9. seq.
 (r) Locos veterum scriptorum

adduxit larga manu SYRBIVS, de Sabbat. Gentil. pag. 16--36. et TOB. PFANNER. Syst. Theol. Gentil. par. p. 317.

D

Et sanctissimae Trinitatis mysterio, iniunxit Christus suis affectis, vt in Dei nomen Trinunius *sacro* abluerentur *baptismate*. Matth. XXVIII, 19. Ope huius sanctissimae ac diuinæ ceremoniæ, transferri nos voluit in *κοινωνίαν* Christianorum, atque in communionem felicitatis omnis generis iis partae. Exhibet Deus cum hoc externo lauandi signo, benignam ac certam testificationem remissionis peccatorum, foederisque inter se et hominem isti. *Tertium* denique praeceptum eo continetur, vt credentes, restaurandi foederis percussi causa, *sacra* crebrius *συνάξει* vtantur. (S) Placuit vero sapientiae diuinæ, Sacramenti etiam huius vsum iniungere, quo solemnius profiteamur doctrinam Euangelii, et antestemur, grata nos piaque mente recordari satisfactionis et meriti Christi. Placuit etiam, hoc praeceptum adiungere ideo, vt ex illius obsequio pateat, perpetuo nobis proponi regulam, vt Christum imitemur. Quam voluntatem vt efficere queamus, vires adeo spirituales hoc ipsum caeleste epulum largitur.

XVI.

Præcepta quaedam positiva, reuelationi diuinæ propria. TANDEM vero etiam continent sacrae literae doctrinas eiusmodi, quae rationis humanae superant placita, *praedudicatisque hominum opinionibus repugnant.* Praecipue CHRISTVS, quum in illa oratione luculenta dedisset indolem regni gratiae, praecepta addidit, cuiusmodi nullus vnquam audiuerat; praecepta, quae omnes adeo ceperunt, vt stuperent ad hanc doctrinam, virtutemque ac potestatem verborum caelestium admirarentur. Matth. VII, 28. sq. Quum ipse viam ostenderet certam ac tutam feli-

(S) *Baptismus* et *Coena Sacra* inter *media*, vt fidei et salutis, sic morum etiam emendatorum ac sanctitatis, recensentur. Ideo, vtriusque emolu-

mento hic adducto, plura addere iam haut conuenit. Loquor de hisce mediis duobus, quatenus ea *praecipis* diuinis iniuncta sunt.

felicitationis consequendae, ceteris effatis suis adiungebat, verbi causa, "pauperes spiritu, diuites in Deo esse: quos molestiae mundi ac miseriae comprimunt, eos laetos esse" hilaresque posse: mansuetos et mites terram possessuros "esse: beatos esse, qui iustitiam esurirent: beatos, qui iustitiae causa infestarentur." Matth. V, 1-16. Huiusmodi *paradoxa sacra* plura continentur in libris sacris. Ut, si *ignoti*, dicuntur, *noti* esse; *morituri* quotidie, *viuere*; *egenissimi* et pauperes, tamen *locupletare* multos. (t) Plura horum adduxit PAVLLVS, 2 Corinth. VI, 8-10. Quae etsi proprie de Apostolis, de *Paullo* ac *Timotheo* sunt dicta, tamen, quia pertinent ad Christianismum et ad studium sanctitatis, itaque inter praecepta positiva, reuelationi diuinae propria, non iniuria referuntur.

SECTIO II.

DE EMENDATIONE FINIS DOCTRINAE MORVM
NATURALIS PER REVELATIONEM DIVINAM HVIVS-
QVE QUALITATE ET QVANTITATE.

EXPOSVI huc vsque, doctrinam morum naturalem, *Finis do-*
auxilio reuelationis diuinae emendatam, praecepta *ctrinae*
tradere praestantissima, quibus obtemperare omnes tene- *morum*
antur. Iam amplius inquirendum est in illa emolumenta, *naturalis,*
quae obseruandis his regulis cuncti adipiscantur? *quid?*
Qui *scopus* item *finis*que obtineat doctrinae morum? etiam id
eiuicendum est. Huic negotio exponendo, *principia*
Sectione antecedenti iacta, haut parum inseruient. Quam
D. 2. prae-

(t) HIERONYMVS, *Epist. CIII ad Paulin.* ait: *Credenti totus mundus diuitiarum est.*

XXVIII EMENDATIO DOCTRINAE MORVM NATVRALIS

praeterea animus sit, in *quantitatem* emendationis huius, quam obtinuit *finis* doctrinae morum naturalis, inquire-
 rere; vt primum omnium dicam de *scopo* hoc, instituti
 ratio requirit. Est sane *finis* seu *scopus*, illud commo-
 dum, cuius particeps fit omnis is, qui regulas, a natura
 praescriptas, obseruat. Quia igitur *virtus* atque *felici-
 tas* iure habentur in numero emolumentorum, iuuabit
 pariter, exponendo in *sine* (u) illo, rationem quoque
 vtriusque non negligere.

II.

Iudicia
 varia
 philoso-
 phorum
 quorum-
 dam gen-
 eralium de
 sine do-
 ctrinae
 moralis.

PHILOSOPHI, qui de scopo doctrinae moralis agunt,
 ad indolem animae, tanquam ad obiectum, quod vti-
 litate hac fruitur, intuentur. Horum duae sunt classes.
 Altera, quae animae humanae tribuit immortalitatem;
 altera, quae illi denegat eandem. Inde variae *virtutum*,
 variae *felicitatis* formae et quasi facies prodeunt. Ad
 primum illum philosophorum ordinem, PLATŌ, (x) cum
 eius *assuetis*, referendus est. Hi animam esse immortalem
 arbitrati, eam ob causam his, qui praecepta morum di-
 ligenter colunt; et puritatem animae internam, tranquil-
 litatemque, et felicitatem promiserunt sempiternam. A
 PLATONICIS valde sunt diuersi philosophi reliqui. ARI-

STOTE-

- (u) Ex indole ac natura *finis* pa-
 tet, duo imprimis momenta
 huc spectare, quibus perfectio
finis cognoscatur. 1) Quanti-
 tas emolumentum, quod pro-
 prie constituit finem. 2) Cer-
 titudo consequendi illius, per
 actiones, legi conformes.
- (x) Summa disputationis, quam
 PLATO in *Phaedone* SO-
 CRATI morienti tribuit, est,
 animae immortalitatem de-

monstrare. Conf. PLATO, in
Phaed. T. I. p. 80 edit. Serran.
 Ita ait: Τὸ μὲν δέλο καὶ ἀθάνατον,
 καὶ νοητὸν, καὶ ἀδιαλύτῳ
 ὁμοιωταρον εἶναι ψυχῆν. *Diuino et
 immortali, et intelligibili, et
 indissolubili simillimam esse
 animam.* Huc pertinent, quae
 tum *Platonici*, tum *Pythagori-
 cici*, de *omnium* hominum cum
 Deo statuerunt,

STOTELES, (y) honores, opes, dignitatesque; EPI-
CŪRVVS (z) deficientiam dolorum, tum animi illorum,
tum corporis; STOICI, (a) animi securitatem, magni-
tudinem, et ἀπείθειαν, existimarunt, amatores virtutum
obtinere. Fuerunt denique alii, vt veteres *Spartani*, (b)
(item *Sinenses*); (c) hi pacem, hi salutem ac libertatem
rei publicae, ope doctrinae moralis, conseruari posse cre-
diderunt. Quanta sint commoda, quantae vtilitates,
quae philosophi hi promittunt cultoribus virtutum, in-
fra afferam. Tum adiiciam simul, quidnam regulae pro-
sint philosophorum, quarum ope hi ad vsum et commo-
da, quae dixi, homines perducant.

III.

FINIS ille, ad quem regulae ducunt, quas philoso-
phi, cultores religionis Christianae, praescribunt, is cau-
te, quod mihi videtur, exponendus est. Haut enim
quaeritur de eo, quod cognitum est philosophis de
doctrinae morum; verum id duntaxat disquiritur, quid

D 3

fit

(y) Capita philosophiae moralis,
quae ARISTOTELES in li-
bris *Moralium ad Nicoma-
chum* tradidit, recensuit FRANC.
PATRICIVS in *Discuss. Pe-
ripatet*. Ceterum controuersia
fuit omni aetate, num ARI-
STOTELES animam dixerit
mortalem, an immortalem
esse. Patrum locos, quibus
ARISTOTELI obiecerunt
errorem mortalitatis animae,
attulit FRANC. BALTVS,
*Jugement des SS. Peres sur la
Morale de la Philos. Payen.*
Cap. XVII, p. 124 seq. Euol-

nendi sunt scriptores historiae
philosophicae.
(z) Conf. DIOGEN. LAERT.
Lib. X, sect. 18. Adde li-
brum, *Morale d' Epicure avec
des reflexions* (Paris 1685) p. 209
(a) EPICTETI *Enchirid. Cap.
1, 2, seq.* Et apud ARRIA-
NUM *Lib. I Dissert. I. Add.
Lib. III, Diss. 24.*
(b) Vid. MOSHEM, *Theol. Mor.*
P. II, p. 315. 199.
(c) DIET. DRESSLER *Con-
fucii Compend. de Beatitud.
Moralis ex PHIL. COMPLET
extract. §. XX.*

fit quod omnino consequantur, qui doctrinae philosophorum morali obtemperant. Hi etsi probe sciunt, animam esse immortalem, et ab ea felicitatem illam, interruptam perpetuamque cupide desiderari; candide tamen profiterentur, rationem (vt *ex se* est) valere haut quicquam posse, quo homines ad eiusmodi felicitatis fastigium euehantur. Statuunt, hos, qui praecepta sequuntur rationis, exornari virtute, tranquillitate, et bona conscientia frui. Operam dant, vt homines efforment iustos, vt honestos ac virtute praeditos. Idoneos reddere eos student, quo illi tum propriam salutem, tum incolumitatem humanae societatis augeant, ac confirmet.

IIII.

Defectus doctrinae moralis quoad finem, apud philosophos τὰς ἠθικὰς. QVAE philosophi extranei de *fine* doctrinae moralis disputarunt, parum ea et puritatis, tum et concinnitatis ac certitudinis habent. Eo autem grauius peccatur hic, quo item certius est, errorem qui in hoc argumento erratur, ad omnem omnino doctrinae moralis ambitum sese diffundere. Quapropter etiam philosophi isti, sine accurato sententiarum suarum examine, iam non sunt dimittendi. Vt variae sunt philosophorum classes, ita varia illa quoque, quae isti opinati fuerunt, (non seruato quidem ordine temporis, quo vixerunt,) videbimus. Omnino ferendus non est grauis ille, ARISTOTELIS magni, de *fine* doctrinae moralis, summoque hominum bono, error. Vt enim nihil dicam de eo, quod minime conuenit τῷ σκοπῷ, gerere virtutis speciem, vt consequi ille possit opes, aut dignitates, aut honores; tantum abest, id vt praeceptorem magistrumque deceat virtutis: (d) duo saltem monebo, quae (vt puto,) aperte

(d) De Ethica ARISTOTELIS, IAC. BRVCKER, *Hist. Crit. Phil. T. I, p. 835: Aristoteles*

optime (vt puto,) indicat Cel. *mores*

aperte detegunt vitia opiniunculae huius. Primum est id, quod observatione regularum huiusmodi, vtilitas alia nulla, quam immutatio imaginationis, immutatio sensationum, capitur. Mens et animus, omnino haut emendabitur. Bona enim externa, quae promittuntur, vnicè sensationes afficiunt ac mulcent, eoque ad summum perducunt, vt nonnulli supprimant externe animi commotiones prauas, ne erumpant, et vt externe honesti ac boni videantur. Deinceps quoque ad scopum, quem se sibi isti praefixerunt, non vera ipsa virtus, at species saltem quaedam, requiritur. Hi isti si prodeunt in conspectum aliorum, formam induunt virtutum, animo omnino toto virtutum omnium experte. Quod porro attinet ad illa placita, quum philosophi EPICURAEI existimant, qui comte sint virtute ornati, eos item ab animi et a corporis doloribus liberatos esse; vanum id est etiam ipsum quoque. Docet experientia, obsequium officiis praestitum, saepius non voluptatem, nec suauitatem, sed iram aliorum, saepius indignationes excludere. (e) Praeterea, virtutes saltem sunt paucae, quae aliquanto hanc *finem* promouent; virtutes, quae ad emendandum faciunt animum, illud non possunt. Equis itaque iis emendari potest? Quid stoici autem? Atqui etiam hi promittunt bona praestantia, splendida. Sed qualia, quaesumus? Scilicet *παρδοξα*, vana, frigida; illa, quae a paucis intelligi; illa, quibus adhuc pauciores commoueri possunt. Hanc propter caussam, defectuum ipse expers *finis* etiam iste non erit. Quid? quod capita et auctores huius disciplinae ac sectae, propter hanc

mores hominum non ex natura
 morali deduxit, sed ex civili
 felicitate, qualem ipse in au-
 la Philippi sectabatur. Add.
 STOLLE, *Hist. Phil. Moral.*

Gentil. §. 68, p. 93.

(e) Vid. GASSENDI *Syntagm.*
Philos. Epicur. P. III, p. 415.
 sq.

hanc ipsam ieiunitatem, ac famem ratiuncularum macilentam, non multos admodum exornatores nacti, a reliquis paene omnibus philosophis, homunculis quippe *δοκησιόφους*, nisi a suis, irrisi sunt? (f) Quae quam ita sese habeant, negari hautquaquam potest, apud philosophos *ῥῆς ἔξω* gemino modo deficere doctrinam morum naturalem quoad *finem*, vt quae fundamento nititur arenoso, prope nullo. Alius defectus inest eo, quoniam bona naturae non sunt eiusmodi, qualia, sicuti postulant vires animae facultatesque, esse debebant. Alius vero eo, quia difficilis non parum fuerit labor, quo quis ad possessionem atque vsum horum bonorum perueniat.

Emenda-
tio finis
doctrinae
morum
per reue-
lationem
diuinam.

V.
REVELATIO diuina studiosum virtutis ad sublimiora perducit. Quos illa fert pietatis, et quos sanctimoniae fructus, hi tum perfectionibus Dei, tum indoli mortalium conueniunt magis, quam qui doctrina ex morum naturali enascuntur. Bona illa sunt duplicis generis. Alia ita sese habent, vt, qui frui iisdem cupiat, aliis antea bonis praestet. Alia, mediorum sunt instar, quibus haec priora obtinentur. Ista, tanquam finis aliquis vltimus;

(f) STOICI, *logicae* inprimis, aut potius *sophisticae*, promi condi, solum logicum dixerunt sapientem. Vid. LEON. COZZANDI *Lib. III. de Magister. Vet. Philos. p. 201.* In doctrina autem morum, promittunt magna, quae ne optari quidem, nedum credi possunt. Recte PLVTARCHVS ait, omnia Stoicorum moralia abiicienda esse *eis τὴν τῶν ἐπιθυμιῶν*

καὶ δεχθῆναι ἀγορίαν in frigidorum et inanium classem. Quae nonnulli splendide disseruerunt, ea omnia ex eorum principiis physiologicis explicanda sunt, quae impios pulchrorum verborum sensus produnt. Conf. BVDDI *Introd. in Philos. Mor. Stoic. Sect. VI, p. 92. et Anal. Hist. Phil. p. 164.*

mus; haec, tanquam ille intermedius, considerantur. Iam ordo, et, quo bona istiusmodi cohaerent, postulat vinculum, ut his de ultimis dicam primum. Atque hoc quidem intuitu *finis* doctrinae morum reuelatae est *integritas*, tum animi sanctitas interna, tum externa honestas vitae. 1 Theff. III, 3. Ut de his singulis exponam, ratio instituti praesentis exigit.

SCRIPTURA sacra, dum animi sanctitatem internam postulat, praecipue trium Gratiarum choro includit *Emendatio* 1) *sanctitatis* eam: Πίστει, Ἀρετῇ, Γνώσει. Id est, *Fide, Virtutibus* 2) *animi*. *Prudentia et Sapientia* vitae vsu probata. 2 Petr. I, 5. Haec bona, has virtutes animi, celebrant sacrae literae, tanquam voluntatem Dei in actionibus hominum; celebrant eas, tanquam puritatis integritatisque vitae causas. 1) *Primo* requirunt literae sacrae τὴν πίστιν, *fidem*. Intelligunt plenam illam et efficacem mentis et animi convictionem, acquiescentiam illam in gratia amoreque Dei, per Christum mediatores impetrato. Virtute et opera fidei, (utpot. felicitatum fonte in Christo,) instillant purum erga Deum *amorem* in animis, ac studium Deo placendi excitant. 1 Tim. I, 5. Hic ipse amor, fide excitatus, stirps atque radix est sanctitatis internae. Ille efficit, ut capiat nos taedium peccatorum, quae fecimus. (Metum tamen charitas quatit foras, quoniam metus cruciatum habet. 1 Ioh. III, 18.) Deinceps, ope amoris huius, tendimus desiderio magno suppressendi pravas, quibus mens conficitur, cupiditates, easdemque voluntati diuinae subiicimus. Haec fides, hic amor, imminuit aestimationem eorum, quae antea incitarunt ad peccandum, et, ut mundum ne diligamus, efficit. Auxilio fidei vincimus mundum: et haec victoria est, quae vincit mundum, Fides. 2) *Secundo* postulant sacrae literae ad efformandam in animo sanctitatem, τὴν ἀρετὴν: *virtu-*

E

virtutem omnis generis. (g) Ex amore enascitur habitus, qua animi commotiones, actionesque item externas, ad legem diuinam componimus. Hanc legem, nobis antea molestam difficilemque, hodie, tanquam sapientem, aequam, iustam colimus, hac lege nunc delectamur. Posteaquam intelligentia per fidem sic emendata fuit, vt miracula legis diuinæ (Pl. CXVIII, 18,) videamus; tum nobis languet animus perenni cupiditate sententiarum Dei; tum toto studemus animo, ne quis nos a praeceptis diuinis auocet. 3) Denique *tertio* requirunt literae sacrae ad internam mentis immutationem, *τὴν γνώσιν*, id est, *prudentiam, sapientiamque*. (h) Media aptissima, ad obtinendum finem accommodata, eligenda, vt ea agamus semper, quae sunt optima. Facile fit, vt aliqua re, quae speciem prae se boni fert, sed indolem boni mentitur, etiam ii, qui *πίστει*, et *ἀγερῆ* insignes sunt, a fide, pietate, ac sanctitate auertantur. Ergo igitur *ἡ γνώσις* virtutem regat. Iubet Seruator suos astutos esse, vt serpentes; sinceros vt columbas. Matth. X, 16. Quum prudentiam sanctam neglexisset IOSAPHATVS, Iudaeae rex, reprehendebatur a IEHV, vate Dei. *Τὴν*, (aiebat Iehu) *ἰμπιο* ACHABO ferre auxilium, et *οσορες* Dei amare? 2 Chron. XVIII, 2. Erant in IOSAPHATO laudabilia: *studium*

(g) Sunt, qui per *ἀγερῆ* intelligunt *constantiam*, aut *animum virilem*. Inter hos est b. ZELTNER, in *Not. ad Vers. Bibl. p. 212*. Causa autem est nulla, quare non vertatur vox de *virtute* in *uirtutem*. Omnes *virtutes* superaddendae sunt *fidei*. *ἡ πίστις* fons est, vnde deriuatur *ἡ ἀγερῆ*, tum generatim, *virtus omnis*; tum deinceps reliquae *virtutes singulares*. (h) *ἡ γνώσις* non est hoc loco scientia theoretica. Sed, quia locus P E T R I de virtutibus exponit; *sapientia, prudentia*, vsu vitae sanctae comprobata. Hoc sensu occurrit item vox 2 Cor. VI, 6. 1 Petr. III, 7.

studebat paci, studebat amicitiae: virtutes hae sunt longe eximiae. Sed deerat *γνώσις*, prudentia, quae istud studium sanctum moderaretur. Ex his, quae iam dicta sunt, intelligitur, eum demum recte animo emendari ac formari posse, qui, missis peccatis, in merito Christi *confidit*, et omnes animi vires, (etiam cum *γνώσει*,) ad *amorem* et gloriam diuinam intendit.

VI.

VERBA et res gestae, actiones cunctae nostrae, solent *Emenda-* indicare, quae animo insunt. Quapropter etiam animo *tio 2) in-* sanctus, dubium non est, quin vitam agat sanctam et in- *tegritatis* *vital.* tegram. *Integritas vitae* est illud *alterum*, quod libri diuini iubent a morum cultoribus sanctorum fieri. Vita pura et integra (quantum ea cadit in hoc genus hominum,) est ea, si a norma legum diuinarum, non, agendo, non, omittendo, aberratur; contra ea si id strenue fit, vt actionibus nostris elucescat, malle nos Saluatorem nostrum Christum, perfectionesque diuinas imitari. Si quis tali est mente, vt illum Sotera suum imiteretur, is sancte agit non vna saltem virtute, sed vestigia subsequitur Christi in cunctis his, quorum ille praescriptum nobis reliquit. i Petr. II, 21. Obediens Deo: suum cuique tribuens. Doctrina Dei quae ad amorem erudit nos, iubet item, vt impietati, vt cupiditatibus mundanis valedictis, viuamus *εὐσεβώς, σωφρονώς, δικαίως*, pie erga Deum, *sobrie* erga nos ipsos, *iuste* erga alios. Tit. II, 12. Hi sunt illi *καρπὸν τῆς πνεύματος*, fructus Spiritus, quos PAVLVS delineat Gal. V, 22. et denuo inculcat Phil. III, 8. Videtur quidem, hac in re, doctrina morum naturalis aliquanto consentire cum reuelatione diuina; videtur illa virtutes externe splendidas et pulchras commendare. Videtur, inquam. Sed hae virtutes, *humanae* sunt, non *diuinae*; nec consentiunt cum lege et reue-

E 2

latione Dei; utpote *fide* destituta. Tantum abest, ut philosophi extranei easdem illas virtutes commendauerint, quibus Christus suis exemplum dedit! Gentiles ut plurimum commendabant quatuor genera virtutum, *prudenciam, fortitudinem, temperanciam, iusticiam*. Per has, aut voluptatibus, aut studio gloriae immoderato, denique auariciae, resisti posse existimabant. Mance admodum et imperfecte. Ad haec genera virtutum longe plures referri possunt. Deinceps, etsi quoque austerum ac rigidum est, quod nonnulli commendarunt, vitae genus; *virtutes* tamen eorum (si modo merentur *virtutes* dici quae *philosophicae* sunt,) differunt maxime ab his, quas Christiani virtutes, hoc nomine dignas, ex reuelatione diuina exercent. *Primo*, nullius *fidei in Christum* mentio fiebat. Quare reliqua facta, *peccatorum* potius numero habenda sunt. *Deinde*, amor eorum erga alios, verbis iactabat se, et intumescibat. *Ambitio philosophica, fastus philosophicus, virtutis colore infucabatur.* (i) At charitatem quae tumet, sacrae literae improbant. I Cor. XIII, 4. seq. *Denique* etiam, cuiusmodi Christus commendauit, nolebant, virtutis causa, molestias subire. Inconstantes autem eos fuisse omnes in agendo, qui mirum erat? quum regulae virtutis nulla auctoritate, nullis motiuis efficacibus essent. Propositum bene agendi euauit, simul ac ortum erat.

VII.

Emenda-
tio 3)
tranquil-
litatis a-

HAC animi sanctitate, hac integritate vitae, homo praesert, si veram obtinere felicitatem cupit. Hoc aliud quoddam est commodum, quod doctrinae morum per reuelationem diuinam accrescit. Beatitudo, proprie finis est

(i) Id non solum, in imagine *immunes fuerunt ab affectu-
DIOGENIS, Cynici, ab aliis um intemperantia, quos spe-
- luculenter demonstratum est; cie virtutis obtexerunt.*
sed alii etiam philosophi non

est doctrinae moralis. Philosophorum est placitum com-^{nimi, et} mune: virtute acquiri felicitatem. Neque id quidem ^{felicita-} falso. At ignorant autem philosophi, cuius indolis sit ^{tis.} felicitas, quam virtus parit. Delineant eam imperfecte confuseque, eoque ipso ignorantiam felicitatis supinam produunt. Philosophia moralis, qui tranquillo est animo, eum *felicem* vocat. Tranquillitatem hanc, hanc *αὐταρκειαν*, sibi exoptant quidem philosophi, a natura autem non obtinent. Ratio et intelligentia, notionem felicitatis nec dare potest omnino, nec capere.

AT sacrae literae non solum indicant ampliorem gradum felicitatis, *visionem aeternam Dei*; verum etiam naturam *tranquillitatis* atque *felicitationis* distincte exponunt. I.) Tranquillitatem animi ita describunt, vt affirmant, homines credentes, per meritum Christi obtinuisse *παρασκήσιον πρὸς τὸν Θεόν*, *confidentiam ad Deum*, qui et maior est animo nostro, et cuncta nouit. 1 Ioh. III, 20. 21. Addunt: conscientiam, morsibus illis priscis ob peccata ante acta, iam carere, et homines esse certos posse, Deum non nisi optima et salutaria iis largiturum. Et si etiam subinde mens, pristinorum malorum memor, dolore et anxietate perturbatur; tamen, quia non nescit, Deum illum misericordem summa prouidentia prospicere de felicitate hominum, et vnice fidem in Christum intueri, inde gaudium et tranquillitas oritur. II.) Per *fidem*, vtpote fontem omnis sanctitatis, (Sect. II. §. V.) vita ac *felicitas aeterna* obtinetur. Hebr. XII, 23. 2. Tim. III, 7. 8. Bonum est vita aeterna, quod ratio ignorat; aut, si cognouit, non credit tamen. Sola *fides* credit, demonstratque spem, quam non cernit. Hebr. XI, 1. Hac in vita beata, infinities augebitur, et (opera Dei) consummabitur tum rerum cognitio diuinarum, tum voluntatis obsequium atque promittudo; corpus quoque ornabitur perfectionibus, quae requiruntur ad summam

XXXVIII EMENDATIO DOCTRINAE MORVM NATVRALIS

felicitatis. Reuelatio diuina verbis delineat plane singularibus felicitatem hanc. Deus (ait.) suis cuique factis digna soluet. Qui in recte factis perseverarunt, eis dabit *δόξαν, καὶ τιμὴν, καὶ ἀφθαρσίαν* gloriam, honorem et immortalitatem. Rom. II, 7. Reddet *δόξαν* perfectiones omnis generis, animae, corporis. Reddet *τιμὴν* declarabit, eos egisse, quae sibi placent. Reddet *ἀφθαρσίαν* incrementa perfectionum, quae nulla mutatione contaminantur, sed perpetua sunt.

VIII.

Reuelatio
diuina
dat media ad felicitatem certissima.

REVELATIO diuina, vsu mediorem certorum, omnino homines perducit ad felicitatem sempiternam. Est hic *character secundus* praestantiae reuelationis diuinae, qua defectus doctrinae morum naturalis suppletur. Insuperbia sane, et vitae impietas inter gentiles, (Rom. I, 21. seq.) declarat satis, horum philosophos finem doctrinae moralis non attingisse. Et quare hoc autem? Nempe, quia media ad eum consequendum ignorarunt. Iam philosophi inter Christianos, quid illi vero? Atqui hi fatentur et ipsi in libris de philosophia morum, debilitatem naturae; et necessitatem reuelationis diuinae agnoscunt. Quia *ultimus finis* doctrinae morum reuelatae, non, nisi ope *intermedii* illius finis, (§. V. VI.) obtinetur, vnum restat quod eget probatione. nempe hoc, num etiam reuelatio diuina perducatur certo, vitae ad sanctimoniam? Euincendum est inquam, reuelationem diuinam omnino suppeditare adminicula, quibus illi, qui magna dudum habilitate fuerunt in peccando, et qui leges diuinas omnes contempserunt, emendari tamen et conuerti possint. Omnino sane dant media eiusmodi, sacra oracula. Illa edicunt, Deum ipsum efficere emendationem hanc. Edicunt, si credentes vterentur regulis doctrinae morum, Deum cooperari, non *potentia* quidem

dem absoluta, sed beneficio *gratiae*. Efficientia quaedam salutaris, quae solius *potentiae* diuinæ esset opus, ea certe nec perfectionibus conueniret diuinis, nec ipsi hominum naturae ac libertati. Requirebatur prouidentia Dei, vt hae doctrinae morum sacrae neutri repugnarent. Quare indoles emendationis eo inest: I.) Deus, virtute reuelationis suae et literarum sacrarum, homines, huc vsque vel contumaces prauosque, vel *ῥυπαροὺς* sapientes, (1. Cor. II, 14.) adducit, vocat, trahit, ad mutationem mentis et animi salutarem. Offert eis veritates caelestes in libris diuinis, virtute et efficacia diuina eminentibus, quae *Lege* et *Euangelio* continentur. Hae duae partes verbi diuini, vel singulae seorsim, vel ambae coniunctim ac simul, faciunt, quae sibi imposita sunt. (A) *Lex* tradit officia et obligat, Rom. III, 20. VII, 7. de his dictum fuit Sectione prima. *Lex* instruit, vt explorare se possint cuncti, num praeceptis obtemperauerunt; denique immorigeris et peruersis poenas graues indicit. Plura dabo Sectione sequenti. *Euangelium*, media salutis praestit, conuincit de gratia diuina, de amore Dei, per meritum Christi recuperato, et credentibus salutarum. Rom. I, 16. II.) Deus, virtute reuelationis et literarum sacrarum, vires hominum spirituales confirmat, prospicitque ne gratia excidant, sed vt magnis in dies auctibus crescant, et vt virtus, quae in eis est, diuina, conferuetur et augeatur. Id efficit reuelatio Dei scripta, quoad vtramque sui partem. Et *Lex* et *Euangelium* simul, iuuat poenitentiam quotidianam; vtrumque auget propositum bene agendi, et voluntatem Dei faciendi. Hanc exercitatio-

(A) Qui his mediis, ita vt par est, vtuntur, satis conuincuntur, ea suum quam maxime prodesse. Vita aliorum Christianorum peruersa ac de-

prauata nihil derogat gloriae, nihil efficaciae mediis. Aut enim hi non cognoscunt distincte media, aut non ita vt decet, adhibent.

tationem continuatam nominant sacrae literae *renouationem*, cuius conseruandae causa Sacra Coena a Domino instituta est.

VIII.

*Doctrina
morum,
praedi-
ctum fi-
nem vr-
gens, prae
cunctis
praestiat.*

HVIUSMODI doctrina morum, quae ad tanta nos bona euehit, optima summo iure, et praestantissima omnium nominatur. Doctrina quaedam, quae non nisi salutaria tradit praecepta, quae peccata extirpat, ad sanctimoniam instituit, effert ad caelestia; doctrina, quae vincit affectus, ampliat et extendit spiritualem cognitionem, quae emendat ac liberat voluntatem, denique imaginem diuinam instaurat, ea nonne obsequio et cultu suo digna est debito? Profecto, quam optima dudum, quam augusta et saluberrima immutauit doctrina morum reuelata! quam immutaret multo magis, si omnes obsequerentur praeceptis sanctis! Accedit ad illam praestantiam, quod *finis* doctrinae morum reuelatae *perfectionibus conuenit diuinis*. Spiritus ille purus et sanctus, Deus, vt puro eum corde omnes colant, iubet. Vult hominum auctor ille, vt optima quae isti habent, haec tradant sibi. Vult τὸ ὁλόκληρον τὸ πνεῦμα, καὶ τὴν ψυχὴν, *integrum spiritum ammae*. 1 Theff. V, 23. Nec spiritum seruitutis aut metum cupit, sed spiritu adoptionis, pietate et amore, vt filius patrem amat, ita vult coli. Huius *φιλανθρωπία* iam ab aeterno fuit tanta, vt voluerit omnes ad salutem aeternam pertingere. Amissam vero salutem Christus Mediator recuperauit satisfactione et merito suo. Igitur doctrina morum, emendata in verbo Dei, en quam praclare conuenit cum perfectionibus diuinis! Praererea, hic quoque *scopus* non repugnat *naturae hominum*. Iubet quidem diuinior doctrina morum, opprimi prauas naturae habilitates; aduersatur commotionibus, quae ipsius adeo quasi propria naturae facta sunt. Attamen nihil tollit eorum, quae pertinent ad *essentiam* hominis, quin potius *exor-*

exornat facultates naturae. Dedit mentem Deus, quae cognoscit vera; animum, qui eligere potest bona, mala auerſari. Facultates animi augeri poſſunt, et indui maiore perfectione: inditi eis ſunt ſtimuli ad felicitatem: indita eſt procliuſitas ad cupiendum ea, quae intellectui videntur media eſſe ſalutis: omnes faciunt et ipſae ſuas partes in emendatione, quam doctrina moralis commendat. Deus vero animi vires corroborat atque emendat. Illud efficit ita, dum animum conuincit, quod felicitas obtineri non poteſt, niſi integritas vitae et ſancſtimonia, quam ipſe cupit, antecedit.

SECTIO III.

DE EMENDATIONE MOTIVORVM DOCTRINAE MORVM NATVRALIS PER REVELATIONEM DIVINAM HVIVSQVE QVALITATE ET QVANTITATE.

I.

AD faciendum rite officia, de quibus dixi, reuelatio diuina ſuffulcit *principia* ſolida idoneaque. Haec quum praeſtante feruntur *ſini*, homines igitur omnes, certum eſt, ad obſequium obligari. Iam quia notioni ac indoli obligationis inferuit non parum contemplatio *motiuorum*; etiam ad horum emendationem conuertam me. In hac emendatione deſcribenda, eadem vtar via ac methodo, qua ante. Incipiam a finitione, vt perfectio motiuorum defectusque melius intelligantur. *Motiuum* vocant diſtinctam expoſitionem aut repreaſentationem, vel bonorum, vel malorum, quae circumſtant maxime aliquam actionem. Eucleatius dicam. In diſciplina morali, cauſſa quae mouet, (ſeu *motiuum*,) eſt id, ſi clara diſtinctaque

*Motiuum
doctrinae
moralis,
quid?*

F

cognitio virtutis, aut vitii, aut eorum quae cum his cohaerent, permouet animos, ad bonum appetendum, malum vero auersandum. Patet autem ex se, *motiuum* ali- quod eo esse perfectius, quo maius vel bonum est vel malum quod exhibetur, quo item distinctius alterutrum mente proponitur, et denique quo citius aliquis per- mouetur ad appetendum bonum, malum e contrario de- testandum.

*Motiuae
philoso-
phorum
apud Gen-
tiles.*

EX hac definitione iudicari omnino potest de *moti- uis*, cuiusmodi gentiliu philosophi dederunt his, qui ductu regularum suarum, virtutem ac felicitatem assequi et promouere studuerunt. Cognosci autem haec pos- sunt ex scopo, doctrinae morum praefixo, quem supra (Sect. II. §. II.) exposui. Diuersitas scopi parit varietatem *motiuorum*. Nolo de singulis dicere iterum, in primis quia Vir celeberrimus (1) ea iam exhaustit. Ille recent- fuit motiuu SOCRATIS, qui fertur omnium sapientissi- mus fuisse mortalium. Quaeso autem, quam saepe adeo nulla sunt, quam sterilia motiuu haec, vt pugnant cum eius olim sapienter dictis, (m) et ipsa adeo ratione sana! PLATONIS motiuu ad emendam vitam, merae sunt coniecturae, commenta mera. Dubitat, cespitat, haeret PLATO. *Platonici* prope omnes, qui *Academici* vo- cantur, Sceptici facti, disputarunt de rebus moralibus in vtramque partem; (n) motiuu autem adeo straminea, infirma, inepta attulerunt, vt satis pateat, eos indolem nec

(1) Conf. MOSHEMII *Amor.* ad *Cudumorb. Syst. Intell.* pag. 500-516. item in *Theol. Mor.* P. I. p. 108-114.

(m) PLATO in *Alcibiad.* II, p. 150. seq.

(n) Vid. CICERO, in libris phi- losophicis. Huic vero in pri- mis placet illa Peripatetico- rum et Academiae consuetu- do. *Tuscul. Disp. Lib. II, c. 3.*

nec Dei, nec animae humanae, cognouisse. De ARISTOTELE, EPICURO, et horum affectis, nihil repetam. Eminent, credo, sententiae STOICORVM. Hi quidem existimarunt, virtutem propter intrinsecam pulchritudinem amari, non ob metum aliquem vel spem; vitium autem ob turpitudinem insitam euitandum esse. (o)

III.

ENIM vero, si motiua philosophorum, inprimis STOICORVM, cum characteribus supra (§. I.) adductis comparantur, defectus facile cognosci poterunt. Etsi enim interna illa, et quasi innata, praestantia virtutis allicere potest eos, qui virtutem iam colunt, vt tramite semel coepro pergant; attamen, vt etiam vitiosi et mali virtutem appetituri sint propterea, vt digni censeantur nomine sapientium, valde dubito. Homines enim, bona externa quibus fruuntur, putant, magis iuuare, quam illam utilitatem, quae virtutem sequitur. Immo vero, praecudicatis, in quas per vitia inciderunt, opinionibus impediti, vitam huc vsque actam iudicant sapientissimam fuisse. Virtutem igitur cognoscat, si quis studet contemnere commoda putantia, quae vitiis dicuntur obtineri. Intellegat plane, virtute obtineri felicitatem, vitio et improbitate omnes in taedia doloresque praecipitari. Iam vero natura hominum, vt id agat, viribus omnino caret. De imbecillitate intellectus humani nihil dicam. Nullis etiam viribus cohibendorum affectuum natura praestat. (Sect. I. §. VI.) Affectibus vero non suppressis, quomodo effici potest constans virtutum amor? quomodo animus auerti a voluptatibus, quae ex affectuum dominio oriuntur? Curabunt potius qui peccant, ne rebus excidant illis, quibus se putant, ceu commodis vitae huc vsque gestae,

F 2

(o) Conf. MARC. AVREL. ANTON. Lib. I, §. 16. et THOM.

GATAKER ad b. l. edit. Londini p. 461-462.

Defectus
motiuorum
apud
Gentiles.

stae, frui. Non imminuitur propositum malum, nisi maioris spes boni, aut timor imminentis mali, motus item fortes et efficaces, in animo illorum excitantur. Neutrum vero gentiles assequuntur. Hi enim ignorant, ac dubitant, leges naturae a voluntate Dei, auctoris huius vniuersi, proficisci, et animam autem hominum immortalem esse. (p) Certe *motiui* huius sensum non capiunt. Impedit mentis coecitas, quo minus pulchritudinem virtutis, et vinculum ad eandem colendam, intelligant. Accedunt alia impedimenta, illis parum minora. Si enim propensiones animi, non ex errore aliquo intellectus, sed (quod non raro fit,) ex interna quadam fortisque sensatione ac persuasione, oriuntur; praecepta etiam alia bona et vtilia profunt nihil. Praeceptum est, ceterum non contemnendum, hoc, vt, promouendam ad animi tranquillitatem, examinentur cuncta et denudentur, quo rei vel bonitas pateat vel detrimentum, et ne laudes aliorum et commendationes obsint nobis. Atqui etiam, ne hoc quidem vtile praecceptum, valebit quicquam. Parum enim curabunt gentiles, quid indoles rei postulet, sed de eo tantum solliciti erunt, num delectationem sibi afferat. Et sic in reliquis.

IIII.

*Defectus
motiuo-
rum apud
philoso-
phos, in-
ter Chri-
stianos.*

PRAETEREA si quis considerauerit *motiua*, quae solent philosophi, sacris Christianorum addicti, ex indole atque notionibus rerum ipsis deducere, is graues pariter, etiam in his, *defectus* deprehendet. Meretur quidem *tranquillitas* animi, meretur *felicitas*, quam hi promittunt cultoribus virtutum; meretur iudem illud *incrementum perfectionum*, quod virtutem exornat, vt haec omnia desiderentur, et expetantur. Ea etiam permouere multos,

(p) Conf. PHILIPP. SKELTON. in *Deismo detecto* P. I. p. 180. seq. Addenda sunt, quae supra diximus §. II, p. 28.

multos, honeste vt vivant, possunt. Enim vero, felicitas atque pax, comites virtutum nec *necessarii* nec *perpetui* sunt, quin potius vsu veniat non raro, vt nemo magis, quam pacificus, infestetur. Deinde etiam, etsi fateamur, comitem virtutum esse pacem, *externa* tamen haec erit et brevis pax, in qua mens hominum, perpetuam quaerens felicitatem, non acquiescit. (q) Quodsi denique vel poenae adeo ipsae *comitantur* culpam ac vitia, inde tamen non statim sequitur, quod mala etiam ipsa, ipsae poenae, *sentiuntur*. Sed nisi autem hae *sentiuntur*, deerunt quoque causae idoneae agendi. Quare, sensatione impedita, et, (vt saepe fit,) oppressa, homines a peccatis non desistent. Aliunde philosophi desumere *motiua* non possunt. Quum enim animae immortalitatem, non, nisi argumentis verisimilibus, incurrent; motiua certe, quae ab aeterna vel damnatione vel beatitudine desumpta sunt, vim nullam habent. Quae si vel longa etiam serie syllogismorum, tanquam magica quadam incantatione, demonstrari possent, maxima tamen hominum pars nec caperet ea, nec animis inde *flecti* posset.

V.
REVELATIO vero diuina; haec enim naturam, perfectiones, ac sanctitatem Dei manifestat, et animum demonstrat nostrum immortalem esse; ea, igitur, motiua praestat ad vitam sanctam, quae supereminet, ac cetera relinquunt post se. (r) Docet, virtutem generatim,

*Motiua
reuelationis
diuinae.*

F 3 suam

(q) De desiderio animae, felicitatem aeternam obtinendi, exposuit grauer Summe Venerandus Abbas IERUSALEM, oratione eximia, *Schuldigkeit der Christen, sich in diesen Leben*

fürnehmlich nach der Ewigkeit zu bestreben. Inserta est P. I, p. 392.

(r) Reuelatio diuina non tollit *motiua*, quae ratio suppeditat, et quae in superioribus attulimus.

suam ob dignitatem amplectendam, vitia vero ob turpitudinem ac damnum abiicienda esse. Phil. III, 8. seq.: conditionem virtutis et indolem vitiorum tradit: monstrat, Deum et propter se, et ob charitatem in nos, colendum amandunque esse. 1 Ioh. III, 9.: ostendit, praecipue amorem Dei in Christo Iesu *mouere* nos et posse, et debere, vt ea faciamus quae Deo placent: iubet, amorem aeternum, indebitum, summum, contemplari Dei. Ioh. III, 16. Gal. II, 20. In his omnibus mandat respicere ad cohaerentiam veritatum diuinarum, et ad *αὐθαλοῦσιον* fidei vniuersam. Quum enim virtus Christiana, ex salutari *fiducia in Christo*, nec aliunde, oriatur, sequitur etiam, omnia virtutum *motiua* arcto cum *fide* vinculo cohaerere. Eadem literae sacrae, effectus virtutis bonos, malos vitiorum, saepe repetunt.

DEVS, auctor omnium conditorque, optime cognouit, quo homines modo sint *permouendi*. Spectata miseria omnium, defectibusque *motiuorum* naturalium cognitis, dedit in literis sacris *motiua* sufficientia, singulisque idonea. Quo enim citius homines legi diuinae obedirent, aut *spem* aut *timorem* in illis excitauit. Rom. II, 5-10. Vidit, homines, affectuum gubernatione pressos abreptosque, ad officia commoueri sua melius haut posse. Promisit his, qui bona, quae Deus vult, faciunt, felicitatem sempiternam, nec vniquam finiendam; (nempe vt sanctam excitaret in iis *spem*, et sustentaret voluntatem eorum pie viuendi.) Contumacibus autem in veritatem, (vt enervaret iniustitiam improbitatemque,) supplicium est comminatus, saeuas aeternasque poenas. Certitudo *motiui*

mus. Ita quidem existimauit notus ille COMES DE SCHAPTESBURY, in *Characteribus* suis. Sed reuelatio diuina, *motiua* rationis, siquidem vo-

ra sunt, illustrat, et confirmat. Vid. IOH. LELAND, in *Sciagraph. Script. Deistic.* P. I, Epist. 5, p. 97.

vitii utriusque nititur veracitate divina. Haec motiva, a vitiis Iudaicae ecclesiae antiquae, crebro repetita fuerunt. Tempore Novi Foederis, ipse CHRISTVS, et *Apostoli*, ea tradiderunt. Matth. V, 3-12. XIII, 41. 42. XXV, 46. Gal. V, 19. seq. et Ioh. III, 9. 11. Seruator autem de immortalitate animi, ac de iudicio quod imminet extremo, instituit optime, (Ioh. V, 28.) et inculcavit causas mouentes. adeo, vt praetermissis ignorantiae temporibus, inexcusabiles sint, qui officia a Deo praescripta negligunt. Act. XVII, 30. 31. Motiuis, in Veteri Testamento reuelatis, Seruator nihil addidit. Expiavit vero plenarie peccata hominum. Misit confirmatorem, Spiritum veritatis Sanctum, qui *motiuum vitae aeternae* applicat, et damnationem euadere iubet. Ioh. XVI, 7. seq.

VI. *motiuum* vt luculentius pateat, tum praestantia rationum *Motiuo-* mouentium, tum etiam *quantitas emendationis*, quae *rum per-* per istas redundat in doctrinam moralem, iam pluribus *fectio.* ostendam, istas et *absolute*, et *relatiue*, perfectas esse. Quod ad prius attinet, (scilicet *motiua absolute* et *per se* perfecta esse;) id eo redit: *Bona, ac mala aeterna*, (quae in literis sacris inter primaria motiua referuntur,) *homines ad sanctitatem pellicere, et detertere ab impietate, possunt.* Primo, metus poenarum, impiis irrogandarum, et inhibere potest scelera, et hominem, vt ea detestetur, permouere. Quum enim nihil sit, quod magis timeat homo, quam deficientiam perfectionum; sane, si attendit ad se, ac perspicit infelicitatem illam, in quam proterue se praecipitat, tum reuertetur ad se. Si iram cognoscit iudicis omnipotentis; si indolem malorum, grauitatem, aeternitatem; tangetur et commouebitur, vitia ceu fontem malorum detestabitur, dispiciet media, quibus gratiam adipiscatur. Nihil profecto est, quod vitia et peccata faciat magis

magis digna odio, quam odii ipsius poenaeque, quam irrogabit Deus, cognitio. Qui perpendit saepe, Deum et detestari et punire vitia, is de regulis vitae probae sollicitus erit. Nihil video vtilius praescribi, salubrius nihil posse homini, obnoxio periculis peccandi, quam vt iudicis illius sapientis, iusti, omnipotentis, vbique praesentis, condemnationem metuat. Quodsi quis ergo metuit ex animo legem Dei, ille ex metu perducetur paulatim ad reuerentiam, deinceps ad pietatem et amorem Dei, ita, vt denique a virtute defecturus non sit.

PARI, etsi admodum iucundiore, modo, meditatio felicitatis aeternae studium pietatis adiuuabit. Quum enim mortales appetant bona omnis generis, et media ament cuncta, quorum ope suas emendent actiones; igitur non possunt non praemia aeterna, quae comitantur pietatem, calcar subdere, vt consequantur pietatem promoueantque. Iam beneficia quae Deus contulit in mortales, obligant vicissim omnes, vt redament illum. Hic amor praecipue impellit et incitat, vt eundem propter praemia, quae promissit, sincere et caste colant. Quare mens est sancta et integra hominis, si ad virtutem incitatur spe bonorum eiusmodi, quae ornant illam pietate, puritate, iustitia, atque ad vnionem cum Deo et in coetum spirituum perfectorum euehunt. Neque vero meditatio beatitudinis aeternae efficit, vt officia et commoda huius vitae contemnuntur. Virtus, cuius magna olim felicitas erit in vita altera, ea non tuebitur nomen hoc, nisi obseruentur officia, ad quae ista obligat. Mens illa, et obuersatio quae in caelis est nec nisi caelestia optat, sperat, cogitat, (Phil. III, 20.) ea ab officiis faciendis non eximit, sed tantum cohortatur vt caueamus, ne caduca huius vitae negotia felicitatem esse nostram summam existimemus. (S)

VII.
(S) Arcto vinculo nexuque motiua reuelata coniunguntur inter

VII.

PORRO, praestantia motiuorum scripturae sacrae *Motiuo-*
inde patebit lucenter, si ista figillatim ac *relatiue*, et *rum per-*
vario quidem modo, considerantur. Ante omnia, *fectio*
motiua ad *finem* referam, ad quem data sunt. Sci- II) rela-
licet, ex *motiuis* quatenus *finem* sui promouent, vti- *tiua.*
litas redundat haec, vt homines inemendati ac prau- *1) ratione*
tum occasione destituantur, tum excusatione, emenda- *fini.*
tionem morum differendi ad aliud tempus. Huius rei
caussa sacrae literae iudicii vltimi nec diem nec horam in-
dicarunt; de vanitate autem vitae humanae ac fragilitate,
certiores saepissime fecerunt omnes. (Matth. XXIII,
44. seq.) Indicarunt periculum, quod oritur ex com-
perendinatione hac: poenas grauiores diciturunt negli-
gentibus: (Luc. XII, 47.) exempla attulerunt eorum, qui
mediis in voluptatibus subito interierunt: (t) tandem
etiam producent adeo per rationes commouentes effe-
ctum ipsum salutarem.

PRAETEREA, reuelatio diuina, Euangelium in pri-
mis, alius motiua generis tradit, prioribus illis motiuis
subiun-

inter se. Poenae excitant; poenae taedium, terrorem, tristitiam producant. Praemia autem efficiunt desiderium hilare, propositum recte agendi, suauem voluptatem. Poenarum ope, qui peccatorum dominio *προικιστην* subiecti sunt, hi a peccatis auerti; praemiis vero, ad sanctitatem vel incipiendam, vel conseruandam, pii infligari debent. Qui nexum vtriusque perpendit, is obtundit aduer-

sarios reuelationis diuinae, qui obuertunt, poenis nonnisi timorem seruilem excitari. Euanescent omnino cupiditas ac desiderium peccandi, dolosum illud et abditum, quod in seruis superest, metu examinatis, si motiua vtraque, nexu inter se arcto copulata, haut temere dissoluntur.

(t) Qualitatem hanc motiuorum confirmavit aliis et solidis causis Cl. MULLERVS, in *Theologia Morali* §. 146. seq. quem vide.

G

subiuncta quasque subordinata, et talia quae istorum scopum alleuat. *Primo*, Euangelium indicat modum ac media, quibus culpa et vitia tolli possunt. Ea res finem, qui prodit ex argumentis mouentibus, egregie promouet. Quousque enim aliquis dubitat de expiatione suae culpae, aut quousque mediorum certorum est ignarus, nunquam motiua habebunt vim incitandi illius; quin iniustas potius esse iudicabit poenas diuinas, nec multum desiderabit beatitudinis cuiusdam alterius compos fieri. Quodsi igitur certi reddimur opera Euangelii, futurum esse, vt per fidem in merito Christi impetretur gratia Dei, et vt vitia remittantur atque aboleantur; quodsi praeterea Euangelium docet media, quibus liberamur a conscientia mala, media inquam, quae naturam omnino fugiunt: doctrinam certe morum reuelatam, quis negabit, naturali illi palmam praeripere? *Deinde*, Deus etiam ipse promissit, gratia et virtute Spiritus Sancti succurrere studiosis virtutum. Fortasse enim naturae nos imbecillitas, etsi impellere motiua, et argumenta esse grauiam videantur, nihilominus tamen, ne emendationi morum pietatique studeamus, deterrere possit. Fortasse adhuc haesitarem de certitudine promissionum diuinarum. Fortasse de impletionem incerti, nesciremus, quid agendum sit tandem. At enim vero quia Deus promissit ipse infirmitatibus nostris auxilio succurrere, gemina inde ratione impellimur ea faciendi quae ipse vult, impenseque amandi hunc qui nostra causa facit omnia. Quid, quod de felici euentu motiuorum conuicti, incendimur magis cupiditate, praeceptis diuinis obtemperandi?

VIII.

Motiuorum perfectione re-

SVpra exposui, (§. I. Sect. III.) inter perfectiones motiuorum pertinere etiam hoc, si illa *distincte* et *perspicue* bona vel mala repraesentant. Vtrumque vero Deus optimus,

mus, qua est benignitate summa, procuravit. Reuelatio enim diuina *plenius* multo, multo *distinctius* exponit rationes mouentes, has, quae per naturam quoque innotuerunt. Spirantem videas, sacris in literis, imaginem tum poenarum, tum praemiorum, quae aut vitio, aut virtuti, instar comitis, adhaerent. Haec tot exemplis sunt illustrata, vt nemo tam rudis sit, quin intelligat; vt nemo contumaciae causam obuere queat, deficientiam perspicuitatis. Ad cognitionem motiuorum pertinent descriptiones eorum, qui res gestas populi Iudaici enarrarunt, et ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι promiserunt cultoribus virtutum vitam longaeuam, valetudinem integram, et alia bona plura, tanquam certa confectionaria virtutis intemeratae. Praeterea, reuelatio diuina *motiu* quoque, quae natura ignorat, distincte tradit. Etsi enim *perfectam* eorundem cognitionem comprehendere, dum viuimus, non possumus, tamen et poenas fore, et praemia, aeterna, ἀπόβητα, maxima, id ex libris sacris intelligimus. Hi indolem subinde describunt huius felicitatis verbis figuratis et elegantissimis, iis tamen, vt nec perspicuitati rei nec magnitudini aliquid derogeretur. Ad ea certo cognoscenda, principii instar ponunt et animae immortalitatem et iudicium extremum, quae ambo ratio, non, nisi forte ἐν σκιά et cum specie veri, perspicit. Decet autem assensum dare testimonio illius, qui nec fallere nec errare potest. Non decet commenta rationis, quae ad sinistra omnia ducunt, praeferre.

VIII.

NEQUE continent aliquid motiua literarum sacrarum, quod cognitioni Dei naturali, eiusdemque attributis moralibus, aduersum est. Quodsi in libris diuinis non nisi orationes comitae, elegantulae et dulces legerentur, in quibus indoles tam virtutum quam vitio-
*Motiuorum per-
fectio re-
latiua*
 3) quoad
 rum,

naturam rum, suauiter, more pictorum, adumbrata esset; quod si
diuinam. nec alia essent pronuntiata, quae vel ad praemia aeterna
 vel poenas pertinerent, certe praecepta huius generis
 neque τὸ πρῶτον et dignitati, neque maiestati summi Nu-
 minis ac legislatoris conuenirent; finis autem reuela-
 tionis, vt quae vsui esse debebat omnium, acquisitus
 non fuisset. Decet enim sapientiam diuinam, homini-
 bus, ratione ornatis, *motiua* offerre, quae ad officia fa-
 ciendum perpellant statim, et quae ardore boni conti-
 neant. Decet benignitatem diuinam, hominibus bona
 conferre tot, quot capere possunt. Cum hac *φιλανθρωπία*
 Dei conueniunt plane praemia illa aeterna, quae
 Deus legi obedientibus promisit. Cum hac *φιλανθρωπία*
 Dei nec pugnant istae poenae aeternae, quae, vtut sunt
 grauissimae erga rebelles, nihilominus de gratia Dei erga
 pios etiam hae attestantur. Quum etiam singulos expe-
 cter siue felicitas aeterna, siue miseria, certum est sane
 amoris diuini iudicium, quod frequenti ac repetita
 annuntiatione iudicii instantis, omnes monere, vt ca-
 ueant, voluit. Haec *motiua* conueniunt maxime co-
 gnitioni vniuscuiusque, qui religionis non omnino est
 expertus. (u) Homo enim valde est procliuus ad creden-
 dum, si docetur, Deum esse benignum, iustum, poten-
 tissimum. Haec autem attributa diuina non demum per
 rationes has commouentes innotescunt, sed omnes ac
 singuli, qui ad creationem huius vniuersi et ad prouidi-
 dentiam

(u) *Motiua* reuelationis diuinae quoniam testantur de beniuolentia Dei et amore, vt qui vicissim amoris nostri erga Deum est fons; hinc intelligitur, *motiua* de quibus huc vt dixi, pro *principio* do-
 ctrinae morum reuelatae poni posse. Nec minus ratio reddi potest, quare scriptura sacra tam frequenter *per amorem atque misericordiam Dei* excitat ad officia facienda. Rom. XII, i. XV, 9. Eph. II, 4.

dentiam diuinam respiciunt, conuicti et certi fiunt de eo quod illa Deo competunt. Quodsi igitur indicium euinci aliis non posset, *motiua*, quae diuina reuelatio tradit, *perfecta* esse, res tamen ipsa certa et omnino indubitata esset, vel propterea, quoniam *motiua* ad virtutem cum diuinis attributis pulchre conueniunt.

X.

QVVM desiderium maximum perficiendi se, a Deo hominum naturae sit inditum, non video, quare non deceat, animum humanum motiuis permouere. Si enim constat, felicitatem nostram promoueri legibus praescriptis, necesse est, vt, dirigendam ad voluntatem nostram, quae haut optima non raro desiderat, vt (inquam) comoda, quae obedientiam legum comitantur, clare proponantur. Subinde homines cupiunt, a praua concupiscentia liberari, atque vt illud possint, serio allaborant. At desunt vires. Oppressa vix vna, eadem reddit ipsa armatior cupiditas. Ecquid igitur, quaeso, generi humano dari ab indulgentia summi Numinis potuisset, ecquid optabilius meliusque, quam patrefactio illa bonorum malorumue, quae nunquam desidem sinunt esse hominem in colendis officiis, sed stimulis calcaria subdunt? Tit. II, II. Neque vero naturae, aut (ex parte) desiderijs eius, repugnat, quod aut praemia aut poenae in sempiternum durant. Immo aptius est, animam, quae felicitatem aeternam gestit, perpetuas autem miseras auersatur, flectere rationibus huius generis, quam vnice breui, caduca, ac temporaria tranquillitate illicere, et in discrimen de animae post mortem statu inducere. Denique, quia etiam praemia aeterna, obiectum *fidei*; poenae autem ac praemia, demum *futura* sunt, inde igitur nec libertati hominum aduersantur.

Motiuorum per-
fectio re-
latiua
4) quoad
naturam
hominum.

XI.

Quantitas emendationis.

Quae huc vsque, pro virium modulo, differere potui, ea vero *quantitatem* emendationis *motiuorum* in doctrina morali constituunt. Neque enim, in rationibus *e reuelatione* desumptis, iisque mouentibus, distincte tantum bona et mala proponuntur, sed omnia sunt eiusmodi, vt cito permoueant nos, naturaeque nostrae conueniant. Horum omnino nullum cadit in motina doctrinae naturalis morum, etsi id necessario ad motiuum aliquod requiratur. Motiua itaque scripturae sacrae potiores tuentur partes, quocumque ea nomine consideramus. Virtutem reddunt iucundam amabilemque, religionem Christianam stabiliunt, gloriae Dei inseruiunt. Coniunxit Deus cum his motiuis nexu non dissoluen- do, officia huius vitae, et bona alterius obtinenda. Praue igitur ac peruerse errant, Deumque laedunt maligne, isti omnes, qui has rationes mouentes, has Dei hominumque naturae idoneas, contemnunt, qui placita naturae ac sola dogmata rationis laudibus indignis extollunt, et motiua excogitant, quibus nemo mortalium flecti, nemo serio conuerti potest. Res arbitrii esset nostri, et parum admodum referret, quicquid sentiat homo, si *motiua* vnice contemplatione, si mente et cogitatione saltem continerentur, nec cum *officiis* aut *felicitate* hominum coniuncta essent. At quia animus horum insipientioritur ex praeiudicatis opiniunculis, ex desidia negligentiae, et quia praeterea momenti res tanti studiose contemnitur, in grauem merito reprehensionem incurrunt NATVRALISTAE, ac DEISTAE, et profecto Deo Trino olim, et Christo iudici sient *ἀναπολόγητοι*, inexcusabilesque.

PRÆSTANTISSIMO ATQVE NOBILISSIMO
AVCTORI DISSERTATIONIS

IOHANNI IACOBO VVASSER

S. P. P.

IOH. BENED. CARPZOV

Magnam, vim magnam habent exempla proba in animis erectis, et virtutum, sapientiae, Numinis in primis sancti, cultoribus; nam illa acuiunt mirifice intelligentiam, desiderationesque poliunt, et praecipue incitant ad ingenuam illam mentis nobilitatem, elegantiam, liberalitatem, industriamque. Hae virtutes, si accedit literarum utilium atque honestarum cultura, tandem in homine huiusmodi, pio et bene composito, domicilium perpetuum figunt. Tu certe, ingenue, et ad omnem boni animi cultum excitate iuuenis, charissime VVASSERE, posteaquam agendi principium a Deo duxisti, exercuisti praeclare ingenium, rumorem Tibi bonum in dies collegisti, et seruasti, decora exempla ad regendam moderate vitam imitatus es, talemque in omnibus studii partibus Te praestitisti, ut in hoc laudis cursu, aequalibus Tuis, (bonos puto et ipsos, atque doctos,) nihil concederes. Duo anni sunt, quum ex Academia Ienensi ad nostrum coetum commeasti discendi causa, et specimen dedisti diligentis, probi, pii, sedati, eximii ciuis. Remotus interuallo magno a sodalibus malis, morum potius probitate et diligentia, magistrorum Tibi Tuorum voluntates conciliasti. Ego quidem certe, quia fidei etiam consiliisque Te meis commisisti, parcus ego ille ceterum ab immoderata lauda-

laudatione iuuenum quorumcunque, fateor tamen, et libere
profiteor, Te fuisse prae aliis nostratium, qui industriae lite-
rarumque laude flores, et vita exemploque expectationem
meam sustineres. Iam sub abitum quoque Tuum, parum
negligis consuetudinem istam, sane laudabilem, dum publi-
ce disputas de quaestione graui; illa est ipsa quaestio, quam
Curatores Belgae legati illius Stolpiani proposuerunt in
Commentariis literatis, quo ingenia possent nobilia suos ner-
uos contendere. Huius argumenti aliquanto excutiendi,
postquam Tibi industriam, suasionem sapientem, et auctoritatem
sua, imposuerat patronus Tuus, et meus item fautor, Ve-
nerandus IERUSALEMVS Abbas; ostendere, vel hoc ipso
nomine, exemplorum vim praeclarorum voluisti. Quaesti-
onem vero ipsam propositam, tam apte, digne, plane, ex-
plicasti, ut satis pateat, Te, in disciplina sublimium et
arduorum religionis capitum, totum, omninoque defixum;
sapientiae autem humanae non minus peritum esse. Non
igitur tam iniquus diligentiae iudex sum, ut Tibi, orna-
tissime iuuenis et laude digne, palmam, pietate et industria
partam, inuideam, vel ereptam cupiam. Quem potius ita
vixisse in Academia nostra, et res suas egisse, testor, et
Auunculo Tuo, Illustri KECKIO, meritorum gloria nobi-
lissimo Archiatro maximi Principis nostri, confirmo, me
non posse non hunc illum suum $\alpha\epsilon\psi\iota\delta\upsilon$, abeuntem a nobis,
honorificentissime dimittere, et reuerso denique in patriam,
quod bene feliciterque euentat, merito optare, ut is dignum
aliquando virtute locum capiat, imprimisque de coetu sacro,
quin omni adeo republica literaria, bene mereatur. De-
properabam Helmstadii, Kalendis ipsis Septembribus, anno re-
cuperatae gratiae MDCCLXI.

00 A 6366

ULB Halle 3
002 928 035

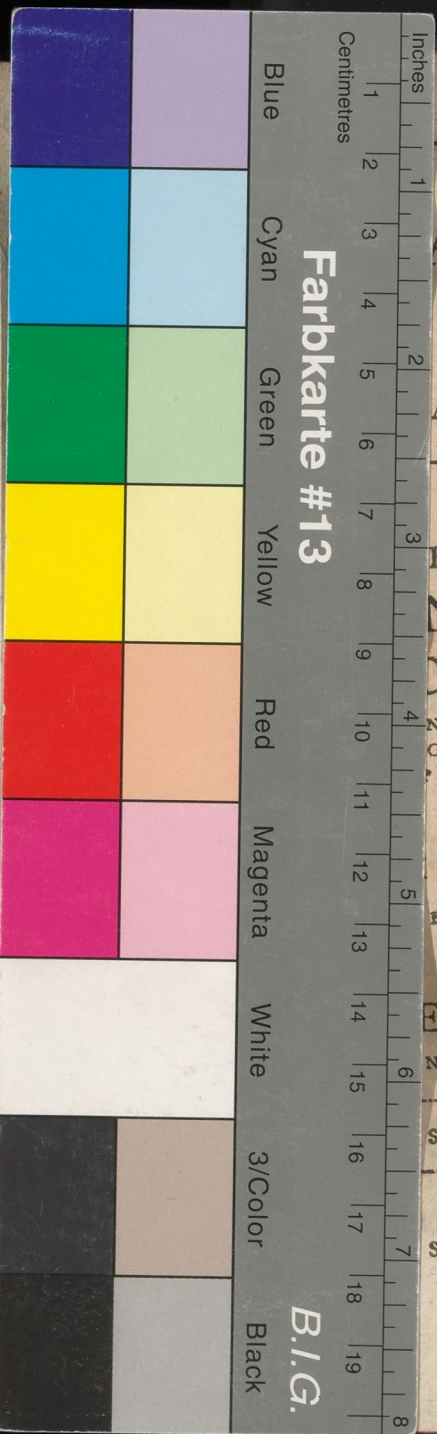
Sb.

VD 18
D07

Repro. ✓

Farbkarte #13

B.I.G.

16

16
RATIO THEOLOGICA
DE
STATE EMENDATIONIS
E MORVM NATVRALIS
PER
RATIONEM DIVINAM

QVAM
B PRAESIDIO
NIS BENEDICTI
CARPZOV

MASTERII REGIOLOTHARIENSIS
GIAE DOCTORIS ET PROFESSORIS
PVBLCI ORDINARII

IN
O MAGNO THEOLOGICO
PVBLCICE TVEBITVR

AVCTOR
ES IACOBVS VVASSER
NGENSIS SACR. TH. CANDID

SEPTEMBR. A. I. S. MDCCLXI

HELMSTADII
S IOHANNIS DRIMBORNII

